Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК IV. ЛИСТОПАД — 1953 — NOVEMBER Ч. 46.

До 30-річчя Капелі Бандуристів ім. Тараса Шевченка. Один з основників Капелі — Йосип Панасенко з дочкою і внучками. Дітройт, США.

Дорогий читачу.

Наступним числом журналу ми закінчуємо четвертий рік нашого існування. Це не четверте число, а таки четвертий рік! Якими б ми оптимістами не були, а еміграційні умови, — які позначаються на наших людях розкладом, збайдужінням, зматеріялізуванням, великою розпорошеністю наших людей по всьому світі, а головне — малою кількістю людей, — таки не сприяють видавництвам. В Україні ми мали б людську базу в 40-45 мільйонів людей, а тут ми їх маємо яких півтора мільйони, себто не маємо навіть підстави сподіватись мати такий наклад, який би забезпечив нормальне існування нашого журналу. Крім того відсутність своєї друкарні, та відсутність не тільки фінансової допомоги, а навіть якоїсь організованої підтримки, — факти, які заставляють нас задуматись над питанням: що ж таки уможливило чотирирічне існування журналу? На мою думку не крайня впертість і саможертва його редактора й видавця, а ще **в більшій мірі крайня саможертва і зрозуміння ваги такого видання для нашої еміграції справді численних співробітників журналу по всіх майже закутинах світу. Не менша тут заслуга** і нашої, не дуже то численної, але дружньої і якісної **родини наших читачів,** буквально по всьому світі розпорошеної, яка робить усе, щоб утримати журнал при житті. Отже, співробітники, які не тільки дарма пишуть, а ще й приєднують передплатників, може, більше, як самі читачі, читачі, які утримують журнал матеріяльно, і редактор-видавець, що все це зводить докупи, який, здається, в цьому році матиме вже платню 4—4.5 доляри на тиждень, — це ті три звена, які дають змогу нашій еміграції мати сякий-такий журнальчик, у якому все таки час од часу появляється якась свіжа думка, якийсь якісний твір, який, одним словом, у якійсь мірі підносить нашу еміграцію на вищий щабель.

Кожного грудня я обмірковував текст повідомлення про ліквідацію журналу. Заявляю, що в цьому груд-

(Зак. на стор. 26)

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Діма — Поезії 1
Волиняк П. — Діма 2
Веретенченко О. — Цвинтарище богів 2
Степ П. — Кісмет 3
Кундзіч О. — Українська хата 6
Заярський П. — „Українська хата" 7
Любченко А. — Щоденник 9
Ромен Л. — Водоспад Ніяґари 10
Дубровський В., проф. — Тюркський Азербайджан 11
Наріжна Ірина — Лист з Австралії 13
Гуменна Докія — Перервана пісня надії 16
Вишня Остап — Відкриття полювання 19
Волиняк П. — Рік кобзарських ювілеїв 21
Славутич Яр — Із сонетів Вільяма Шекспіра 21
Рильський М. — Високий спів 22
Ющенко О. — Безсмертя пісні 23

Ілюстрації. Рецензії. Нотатки. Листування з читачами. Оголошення.

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомагання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

470 College St. W., RA 3942

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.00, піврічна: $ 1.75.

США — річна: $3.50 американських, піврічна: $2.00 американських

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. " A "
Toronto. Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

A. Bondarenko, 123 Notting Hill Gate, London, W. 11. England

Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

S. KRYWOLAP
Box 1586 M
G. P. O. ADELAIDE
South Australia

Передплата в Австралії: річна 1½ фунти.

В Аргентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.

Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів. піврічна — 15 пезів.

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: JU. 7193.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.
Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont.. Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press.

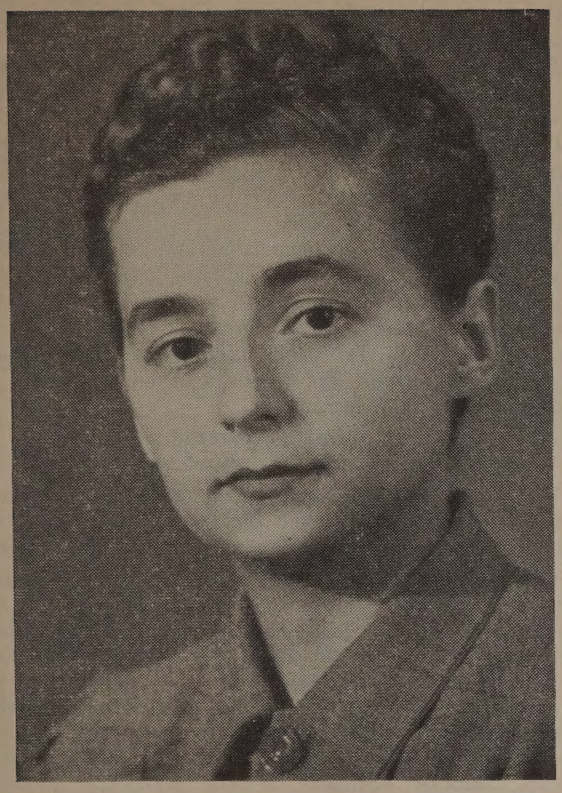

ДІМА

ЛИСТ

За вікном, —
самотня ластівка...
Але що ж Вам написати
Про оту самотню ластівку
Що кружляє за вікном?

Хіба те, що пригадалася
(А чому, й сама не знаю я)
Мені зустріч наша...
В парку тім,
Що самотністю шумів.

І було так дивно слухати:
В парку, де людей багато є,
Про чиюсь самотність втомлену
Гомоніли дерева...

За вікном, —
самотня ластівка...
Я ж не знаю, що писати Вам,
Те, що в серці, — не написано,
А про ластівку, —
це все.

СИНКОВІ

Синку, маленький школярику,
Любий горобчику мій,
Якби хотіла сьогодні я
В школу з тобою піти.
Бути, як ти ось, — маленькою,
Завжди питати "чому?",
Вірити: книжку з малюнками
Зайчик із лісу приніс...

Синку, маленький школярику,
Днів не вернуть, не спинить...
Виростеш, днями колисаний
І не помітиш, коли...
Будеш все більше задумливим,
Іншими будуть "чому",
Книжку не зайчик нестиме вже, —
Ти купуватимеш сам...

Й може колись, вже бабусею,
Так, як сьогодні тебе,
Внука вестиму до школи я,
Знову згадавши слова:
— Внучку, маленький школярику,
Любий горобчику мій,
Якби хотіла сьогодні я
В школу з тобою піти...

В САДУ

Я веселим котиком
Вилізла на дерево.
Вітер ніжним дотиком
З листям розмовля.

В мене серце сповнене
Про дитинство спогадом...
Котеня здивовано
Дивиться здаля...

**
*

Невже лишився тільки спомин
Про літній день біля Дніпра
І я ніколи вже додому
Не повернуся в рідний край?..

Невже ніколи не ступати
В полях, де квітне юний день,
І простір, щирістю багатий,
Вже не тулити до грудей;

І мандрівок далеких втому
Не заховати поміж трав?..

— — — — — — —

Невже лишився тільки спомин
Про літній день біля Дніпра?..

ПЕРЕДГРОЗЗЯ

Хмари тяжкі і суворі.
Хмари, — мов біль, мов туга...
Ніби у них забагато є горя.
Тільки немає друга.

В хмарах страшна погроза,
Квіти ж... грози не хочуть.
Гнуться з переляку лози,
Злякано листя тріпоче.

Хмари все тяжчі і тяжчі,
Ближчає грім крилатий...
Плачте ж! О швидше вже! Нащо
Довго так землю лякати?

**
*

Я люблю зелений колір.
То ж чи диво, що до мене
Посміхається у полі
Все, що кольором зелене.

Ну, а я... Та ж я не камінь,
Щоб усмішок тих не бачить...
Й про відоме вже віками,
Я співаю вперше паче.

Діма. Коли я пишу це ім'я, то вже бачу іронічні посмішки заздрісних поетів, які Бог-зна відки взяли право присвоювати всі таланти і всі здібності тільки собі, іронічно-згірдливо одзиваючись про всіх інших поетів. Оці заздрісні "старички" з одною-двома збірочками безкровних віршів (заздрісний я розумію не по-галицьки, себто, ревнивий, а в його прямому значенні: завидющий, або в даному випадкові усю-славу-загребущий) часто-густо намагаються знищити свого співтовариша по перу, затоптати його, не дати змоги йому стати на власні ноги. Мені здається, що Діма до цієї категорії поетів не належить, тому мені справді приємно писати про неї.

Народилась Діма в 1925 році. Вчилася в Києві, закінчила 9 клясів середньої школи, а 10-й "уже забрала війна", як забрала вона ті "кляси" й роки в багатьох наших людей цього покоління. Справжні Дімині "університети" — це рабська праця на побудові "Нової Европи Адольфа Гітлера", принизливий значок "Ост", німецька "зупа" з бруквою та червяками і всякі інші такі до болю відомі нам "розкоші" часів німецької окупації України. Від 1945 року Діма вже у Франції, спочатку трохи вчилась (вищі курси французької мови для чужинців), а далі — праця для заробітку і праця над собою — вперта самоосвіта, бо обставини склались так, що на щось більше наша поетка сьогодні не може собі дозволити.

Писати Діма почала дуже рано — ще з 14 років життя. Та перша збірка її поезій, "Волошки", видана аж 1947 р. (Париж). У 1948 році її п'єса "Шлях до свого дому" нагороджена на конкурсі п'єс для драматургів. У 1952 р. виходить з друку друга збірка її поезій "Росяні зорі" (Мюнхен), яка зустріла досить похвальні відгуки в пресі ("Нові Дні", "Українські Вісті" та інші). Крім того Діма досить активно друкується в наших журналах ("Нові Дні", "Пороги" та в деяких жіночих журналах Канади і США). Сьогодні Діма має ще готові до друку дитячі поезії, збірку оповідань, дитячу п'єску "Сонячний ранок" та ще трохи поезій.

Мені здається, що Діма окреслила свою творчість двома рядками з свого вірша:

— "Й про відоме вже віками,
Я співаю вперше наче."

Справді Діма співає про вічні, всім відомі, і всім властиві речі: любов, туга за батьківщиною і ніжна любов до неї, про сонце, вітер, квіти — одним словом, ніби про дуже трафаретні для кожного лірика речі й поняття. Але Діма співає про це все так свіжо, так щиро й непідкуплено, так дитинно радісно й захоплено, а разом і так прозоро-чисто (див. хочби її віршик у "Н. Д.", ч. 43, стор. 22), що її поезія завжди викликає радість, вона облагороджує людину, підносить її. І в цьому, мабуть, і є громадська функція Діминої творчости.

Дімині мініятюри не раз викликають у моїй пам'яті поезії перських поетів Хафиза й Сааді у прекрасних перекладах акад. А. Кримського. Але яка разюча відмінність у мінятюрах перських клясиків і Діминих! Коли в перших ви відчуваєте напрочуд вишукане й тонке, але стомлене і притуплене вже, споглядання і смакування краси, то в Діми ви відчуваєте органічне поєднання з цією красою й таку всеперемагаючу, — молоду, я сказав би, — радість, яка в наші чорні дні є справді дивною навіть для представника такої молодої й оптимістичної нації, як наша. Справді, дивуєшся, як оце наше "комсомольське покоління", перенісши стільки бруду й духового та фізичного терору під російською й німецькою окупаціями, зуміло ще залишитись таким (на жаль, не всі 100% його!) чистим, свіжим, благородним і життєрадісним. В одному з своїх листів Діма пише: "Я рада. Ах, і відки вона береться в мене, та радість?" І творчість її цілком стверджує щирість цих слів.

Хоч Дімин вірш музичний, легкий, з надзвичайно свіжими, аж до несподіванки, римами, але їй ще треба багато працювати над своїми творами. Витончувати й виточнювати мову, стиль, образ — основне Дімине завдання сьогодні. Тут Діма часом має навіть важкі прогріхи. Ось, напр., два рядки з її вірша, якого ми друкуємо в цьому числі:

І простір, щирістю багатий,
Вже не тулити до грудей...

Хай Діма вибачить, але таки вельми сумніваюсь, щоб до грудей можна було притулити простір, та ще український, з безмежними обріями... Це тільки один з прикладів, як поетка мусить уважно і вперто працювати над своїм твором, щоб не "розчинити" в тому "поетичному просторі" не тільки своїх грудей, а може й ніг і голови навіть. Та це мене не лякає: я вірю в Дімину працьовитість. Бо такі й подібні недогляди і "зриви" бувають навіть у великих поетів, з великою практикою, зі значним поетичним доробком: кожному поетові, як і кожному письменникові взагалі, завжди потрібна порада, потрібне добре і вправне редакторське око, чого саме на еміграції наші поети майже ніколи не мають.

А чи буде з Діми велика поетка? — запитає мене хтось з читачів. Не знаю. Я тільки знаю, що коли б сьогодні наша еміграційна (а може і взагалі українська) поезія не мала Діми, то їй (нашій поезії) бракувало б ніжно-радісного й тонкого лірика, творця надзвичайно легкого вірша, насиченого ніжним смутком, який завжди переходить у сонячну радість. Все ж інше залежатиме від самої Діми: дані вона має великі, коли докладе ще й великої праці, тоді переможе.

Але ще є Діма й прозаїк. І тій другій Дімі я раджу написати роман про себе, і назвати його "Мій роман". І хоч вона якось скаржилась, що "найбільший мій задум виливається в найменший вірш", але я вірю, що вона той роман напише. І тоді наша література мала б твір про наше стерзане, але не розтерзане, незламне покоління. А такого твору нам сьогодні справді бракує. Тільки він не сміє бути "дуже літературним" — він мусить бути безпосередній і світло-оптимістичний. І саме тому я раджу написати його Дімі, а не комусь іншому.

П. Волиняк

О. Веретенченко

**
*

Цвинтарище богів. Задумалася доля.
Над картами зірок спинився дивний погляд.
Сидить вона, сліпа, убрана в темні шати,
Не знаючи сама, чого мені послати.

Здається, все було: ненависть без упину,
І пристрасна любов, щоб мучити людину,
То вольне рабство там, то нині рабська воля...
Який іще удар?.. Задумалася доля.

Павло СТЕП

Кісмет

(З леґенд кавказьких)

Впала в око володареві Карачаю, богорівному хану Османові, молода Шахнор, дружина Урдзюмека, коваля із Картджюрту.[2]) Зненацька і глибоко впала, затінивши собою дружин його вірних, цнотливих, красунь несказанних, і навіть із них наймолодшу — жагучу Фатіму, яка донедавна в уяві його панувала всевладно. Знецінила дари й красоти природи гірської. Вогнелике світило нєбесне, що опівдні щоденно, розсіваючи щедро повними жменями пестощі ніжні довкола, пропливало в гондолі своїй золотій над долиною Чорної Річки, яку інші пізніше Кубанню прозвали, — притьмарила сяйвом очей промінистих.

Тільки раз її бачив і то випадково в аулі[3]) володар, тільки раз її пісню почув про джиґіта, що в неволю попавсь необачно, — і заглушила та пісня журлива веселих пташок щебетання, ніжний лепіт струмочків весняних, навіть клекіт орлиний, що в його так охоче вслухався володар могутній, снуючи свої думи сміливі про славу й добробут країни.

І відчув, зрозумів хан одразу, що у діях і помислах більше невільний, що тяжить над ним сила доти незнана. А що змалечку знав він самі перемоги і не звик підкорятись нікому й нічому, то й завзявся втопить у розвагах веселих ту силу таємну й докучну.

Запросив він листовно на учту до замку сусідів усіх наокружних: князів родовитих і лицарів славних, відомих джиґітів,[4]) звелівши водночас покликать музик, співаків, танцюристів, преславних ашугів[5]) народніх. Наказав куховарам тямущим наготовити вдосталь наїдків святочних і добути з льохів замкових бурдюки[6]) і сулії та куфи, вкриті сріблястим, з дорогими заморськими винами, що їх предки колись споживали у свята найбільші родинні.

У призначений день, в обідню годину, всі гості зібрались у залі ґранчастій і врочистий бенкет розпочався на славу і честь владареві. Зголоднілі з дороги, накинувшись дружно усі на печеню пахучу, на пшоняні чуреки[7]) з айраном.[8]) Смаковито їдять, запиваючи трунком коштовним. Один перед одним виголошують тости барвисті. Згадують славні діла владареві. Звеличують предків його славнозвісних.

Надхненні музики видобуть хочуть з своїх інструментів звуки надземні. Буйні росинки рясно вкривають їм чола. Напружені руки тремтять у хвилюванні. Співаки й танцюристи по черзі показують вміліть свою небуденну. Гості в долоні раз-у-раз плещуть завзято. Всі сповнені хіттю догодити найкраще владареві своєму.

А він сидить собі похмурий, з окутого золотом рога вино спроквола попиває:

— Змагається, може, з нудьгою?
Чи думок переборює зливу?
— Шахнор він зрить перед собою
і спів її чує журливий...

**
*

Літній вечір у чорній киреї придибав у гори тихцем, непомітно. Тиховійний недавно вітрець розгулявся грайливо. Поповзла прохолода в долинах. Потомлене птаство замовкло, у теплих гніздечках і схованках добрих поснуло. Метелики й кузьки, крильця згорнувши свої оксамитні, давно уже сплять на травинках і квітах. По ущелинах луни почали перегуки гучні й перегони. Хижаки там полюють на мирних і слабих тваринок і каміння у прірви збивають ногами, стрибавши на жертву підступно.

У хановім замку ніхто і не думає спати. В мосяжевих пристроях палають давно смолоскипи гривасті. Довгі тіні химерні стелю і стіни мережать. Веселий бенкет кінця-краю не має і щодалі гуде голосніше. Блискотливі промови, з піснями змішались, безугавно і далі лунають.

Аж ось над гірськими шпилями смугастий пухир щораз більше почав надиматись. За кілька хвилин розірвався на клапті, і розтоплене золото й срібло вниз полилося бурхливим потоком.

Тоді різко підвівся господар на ноги і кличе гостей всіх на лови.

У дворі метушня неймовірна зчинилась. Невиспані служки коней кульбачать. Інші зброю виносять із сховищ старовинну. Ще інші — готують припаси та їжу в дорогу. Небавом і гості виходять на ґанок юрмою, мружачись від світла ранкового, здрігаючись ледве помітно від пестливого подиху вітру. З жартами й сміхом веселим сідають на коней і чвалом простують вперед по долині. Попереду хмурий господар шукає очима Картджюрту.

У кошах[9]) ще худоба жуйку смачну ремигає. Ще звірі дрімають у лігвах-барлогах. Ще й птаство мовчить, не співає. Ще тихо і в соннім аулі. Тільки над дахом старезної кузні сизий димок звивавсь, кучерявився. Незабаром і дзенькіт розлився мелодійний над цілим аулом, покотився передзвоном по горах, долинах. То коваль Урдзюмек починає кувати кинджали, що їх так охоче йому замовляють джиґіти усі наокружні, бо славиться він, як майстер найкращий.

Та й недарма ця слава про нього ходить в народі, бо ніхто так не міг і не зможе скувати кинджала, загартувати помітно в олії, вирівши напис священний з Корану.[10]) Ніхто так і піхви оздобить не зможе в золото й срібло, в кам'янці дорогі самоцвітні. Ніхто і паска не вцяткує так ладно в пухлики й сливки із черні, у смужки й зиґзаґи, покриті емаллю, що веселкою грає і кожного очі у себе вбирає. Від кожного має він вдячність і шану за вдачу веселу, за чемність і хист свій великий.

**
*

За старожитним Учкуланом,[11]) що під головним розлігся кряжем, мисливці — хочуть чи не хочуть — ліворуч мусять завертати, бо прямо хо-

ду їм немає. Перед ними розіслалась долина пишна й широка обабіч річечки прудкої, у якій — неначе дивні квіти — форель кишма кишить на сонці.

Рукою можна досягнути — стоїть Ельбрус білоголовий. Закутавсь у вуаль шовкову, що міниться у різні барви: жовтогарячу, пурпурову, рожеву, синю й синювату, що переходить у бузкову. Стоїть, моргає хитрувато і вабить на стрімку вершину: "Зійди, — мовляв, — на мої груди, шукачу простору і волі! Побачиш диво з див велике..."

Стоїть могутній, неосяжний і думає одвічні думи про чари матері-природи, про світ химерами повитий, про біг подій у житті поквапний, про час мінливий, швидкоплинний, про боротьбу Добра і Зла... Такий він близький і привабний! Здається, ступиш кілька кроків — в обійми велетня потрапиш, побачиш те, про що й не марив. Та це лиш так здається спершу: у горах бо віддалі обманні, у горах не можна вірить окові.

Ось на горбок стрибнула сарна й неначе вкопана там стала. Розкрила очі мерехтливі, на всіх здивовано дивилась, не відчуваючи загрози.

Уже кілька лицарів поспішно тугі тятиви натягають і на володаря чекають, щоб розпочав він полювання, бо так ведеться споконвіку. Усі вони напоготові, коли б хан схибив нароком, — ту сарну миттю положити...

Та він неначе у нестямі на сарну дивиться з хвилину, а потім кинувся прожогом і затулив її собою:

— Стійте! Стріляти не треба! —
до всіх хан благально волає.
— Шахнор він бачить перед себе
і спів її ніжний вчуває...

На мить усі зніяковіли, перезирнулись між собою, а далі рушили помалу в манливу далеч до Ельбрусу. Хвилин з десяток проминуло, аж тут оказія ще краща: ведмідь виходить на долину, збирає у траві суниці і до людей цілком байдужий. Не глянув навіть ані разу. А сам страшний, рудий, великий, неначе бузівок гладючий.

Мисливці дивляться на хана, а він, у блакиті зір втопивши, ведмедя хоче обминути. Тоді з почоту найстаріший, поважний князь Ахмет з-над Лаби, з довгастим усом сивуватим, до владаря промовив слово:

— Вельможний владарю наш ясний! Нехай Аллах тобі дасть змогу багато років ряст топтати. Нехай нащадки твої в світі такі, як ти, могутні будуть, але усунь ти нам з дороги оту потвору нахабнющу, чи з нас котромусь дай убити!

Усі відразу стрепенулись. Чекають вироку і щастя: кому то з них воно усміхнеться?..

Та владар тужно всіх оглянув і відповів з глибоким сумом для всіх негадане й нежданне:

— Нехай пасеться... Не займайте... А ми — вертаймося додому...

Нарешті, всі зрозуміли, що:

Волю утратив хан над собою,
сила таємна над ханом панує:
— Бачить Шахнор він перед собою,
спів чарівний її чує...

Вертались тихо й повільно, не так, як личило б мисливим. Не чути вигуків бадьорих, не чути сміху ані жартів. Коли в'їжджали до аулу, до Учкуланy вікового, дітей їх стрів гурток чималий. Покірно й низько всі вклонились, з-під лоба зизом позиравши на хана і його ватагу.

У Картджюрті теж сама малеча на них дивилась з-поза скель. Дорослі всі десь позникали, лише побачили красуню, яка стояла біля кузні, до когось ніжно посміхаючись, запально кажучи у двері:

— Кінчай, мій любий, дзеленьчання! Пора обідати й спочити...

— Зажди хвилиночку! Кінчаю! — із кузні відповідь лунає.

**
*

Володар сам не свій дві днини по замку бродить, мов сновида. Зідхає, стогне у знемозі, кусає руки, б'є у груди, не може їсти ані спати. На третій вечір, як стемніло, він кличе мудрого Гасана, свого дорадника старого. Дає наказ йому короткий і каже виконати одразу ж! Гасан вклонився і за двері стрілою вилетів негайно, і вже трясеться на Гнідому. Навколо темінь, як у льосі. Путика пугач десь у скелях. Потоки дзвонять у горах. Гасан спокійний, не боїться, що десь обірветься в безодню, бо він коневі довіряє ще більше, як сам собі, у цю мить. Гнідко спокійний теж і певний. Пряде лиш вухами і чмише. Не первина йому ночами свого господаря носити. Він знає тропи потаємні і нюхом чує небезпеку.

В аулі тиша, хоч ще й рано. По саклях[12]) вогники блищать. Аж ось і сакля ковалева, стоїть на пригорбку окремо.

Зайшов Гасан до Урдзюмека, належно чемно привітався, а потім, голову схиливши, з тремтінням в голосі почав:

— Володар наш мудрий ласкавий і добрий, хай будуть славні у віках його ім'я й діла великі, чотири лантухи новенькі тобі, мій сину, посилає і каже ясно, не двозначно, щоб ти до ранку дрібних цвяхів по саму зав'язку їх повні, усі чотири накував...

Замовк старий на цьому слові і трохи знітився відразу, а згодом, ніби ненароком, поглянув нишком на Шахнор, на стан стрункий ще так недавно — тепер закруглений в боках, на горду голови поставу і на поважність у ході.

— Прощайте, — стиха він кінчає. — Наказ я виконав сумлінно, тепер твоя черга, мій сину, нехай Аллах[13]) тобі поможе! — і вийшов хутко в темну ніч.

Як громом вражений, з хвилину сидів коваль і підмітав долівку зором. Шахнор не все ще розуміла. Їй не вміщалось в голові все те, що сталось так раптово. Вона ще бачить порятунок:

— Мерщій до кузні, Урдзюмеку! Не треба гаяти часу! Ми накуєм до ранку цвяхів!

— Ні, світло очей моїх ясне...

— Та нубо спробуймо, коханий! Тобі я буду помагати. Ми волю владаря уволим.

— Ні, зоре ранкова моя. Хоч би і рід наш весь сюди зібрався, хоч би і сотня горнів запалала, то й тоді не виконать наказу...

— То як же буде?

— А буде так, як мусить бути... Як бачиш,

люба моя і найдорожча, шлях спільний, перетканий співом і сміхом іскристим, кінця добігає свого. Кісмет[1] того хоче. Вона невблаганна. Коритися мусим...

— Ні, ні! Я не хочу й не можу! До кузні, до праці мерщій!

— Даремно загине та праця.

— Тоді утікаймо далеко за гори.

— Від волі Аллаха куди ти втечеш?

— Так що ж нам робити?!

— Не треба вдаватися в розпач, і смутку не треба пускати на поріг.

— А як це зробити?

— Скупаймось у спогадах ніжних, солодких... Нехай ці останні години минуть у раюванні...

— О ні, я не можу собі уявити розлуки...

— Ніхто і ніколи нас не розлучить: ми в правнуках наших продовжим свій шлях. Усміхнися ж, мій світе, і витри сльозу, і улюблену пісню мені заспівай. Хай ще раз нап'юся звуків солодких і в очі бездонні твої надивлюсь.

— Охоче, мій любий, тобі лиш співала, співатиму й нині тобі.

Поглянула тоскно й співать почала:

Попався урусам джигіт у лабети,
У вогкому льосі тепер він лежить,
підступно поцілений в груди з мушкета.
Ханим[14]) його плаче, не їсть і не спить.
Кунак[15]) його вірний сидить під горою,
старанно на камені гострить меча,
бо він повернувся один лише з бою,
люд з болем у серці його зустрічав.
Над ним Хосока[16]) дрімає в задумі,
втопивши у хмарах вершину свою,
а люд весь зідхає в безмежному сумі,
він ладен загинуть за волю в бою...
Ярма він не прийме, не стерпить кайданів
від тих, що ідуть із незнаних рівнин:
повстане, щоб бити жорстоких тиранів,
як час той настане, увесь як один!
Кунак піде в землю таємно ворожу
і помсту голодну в собі понесе:
чужу ошукає він пильну сторожу
і щедро заплатить за всіх і за все!
Він певний, що око не схибить у герці
його не здрігнеться ніколи рука:
наситить він помсту у власному серці
і вирве з лабетів свого кунака...

**
*

Як свічка тоненька, ніч літня, швидко згоряла, і світанок блідий, пустун полохливий, навшпиньки тихенько до саклі підкрався. Заглянув несміло у вікна і, диву великом удавшись, у звуках журливої пісні втонув, як човник маленький в бурхливому морі.

Ось і дворецький із замку, Халім худорлявий, у саклю зайшов ковалеву.

— Ну що, вже готові? — спитав, привітавшись.

— Так, я готовий! — відповів Урдзюмек без надуми.

— То де ж вони? Скорше давай, бо спішити нам треба.

— Може вам треба, про мене ж байдуже: устигну з козою до торгу...

— До якого торгу? З якою козою? Я питаю за цвяхи...

— Нема в мене цвяхів! Де ж таки можна людині одній та ще й протягом літньої ночі накувати чотири лантухи повні цвяхів дрібненьких?! Я навіть не брався.

— Що ти верзеш тут, юначе, отямся! Нащо нам здалися цвяхи дрібненькі та ще й так багато? Ми потребуємо цвяхів великих і тільки чотири, щоб віко труни ними прибити...

— Цебто моєї?! Кажіть уже прямо...

— Та що ти — жартуєш, чи кпити з старого схотілось? Кажу ж тобі прямо і ясно, що цієї погожої ночі наш пан, наш володар ласкавий і добрий, у світ щонайкращий, до предків преславних своїх відійшов...

**
*

Було це у днях, що вкриті сивизною, коли були ще владарі всевладні, які робили, що їм заманеться, ні перед чим ніколи не спинялись: гнобили люд, не знавши жалю. Чинили суд неправий над убогим, нікому звіту в тому не даючи... А ще й тепер у горах кавказьких, серед дітей чванливої природи, почути можна ту молитву, яку Шахнор, тоді щаслива, після тут згаданої ночі, серед Картджюрту всім співала:

...Благословен хай буде Той,
і на землі, і там, у небі,
Його ім'я хай славиться навіки,
що перетворює, як треба,
маленькі цвяхи — на великі!

---

1) **Кісмет** — доля, приречення. У стародавніх греків — Мойра.

2) **Картджюрт** — назва першого заселеного пункту в Карачаї.

3) **Аул** — село.

4) **Джигіт** — вправний, сміливий їздець.

5) **Ашуг** — народній співець, поет.

6) **Бурдюк** — з суцільної козячої шкіри спеціяльний мішок для вина та інших рідин.

7) **Чурек** — хліб у кавказьких народів, подібний до наших перепічок.

8) **Айран** — кисле молоко.

9) **Кіш** — загорода на гірських пасовищах для худоби, що перебуває там літом і зимою.

10) **Коран** — святе письмо в мусульман.

11) **Учкулан** — назва великого карачаївського села, розташованого у верхів'ях річки Кубані, під головним гірським кряжем.

12) **Сакля** — хата.

13) **Аллах** — Бог, творець всесвіту й людини.

14) **Ханим** — наречена, любка.

15) **Кунак** — друг, побратим.

16) **Хосока** — історична гора в Карачаї, під якою літом 1859 року відбувся останній бій гірських кавказьких народів, об'єднаних під проводом славнозвісного імама Шаміля, з напасниками-росіянами за волю і незалежність Кавказу.

Олексій КУНДЗІЧ

Українська хата

СТОРІНКИ ЩОДЕННИКА

(Уривки)

Одчиняйте двері —
голуба блакить!
...Одчинились двері —
всі шляхи в крові...

П. Тичина.

Довго трималася біла зима, і раптом одного дня все почорніло: дорога, дерева над тротуаром, далекий горб старого селища, — піднялось небо, рзкрилась даль, — я йшов з роботи, і мені згадалось, що на Україні вже садки цвітуть...

По-весняному гуркотіли вози й машини на брукові, здаля доносило "Махорочку" — "Ей, махорочка, махорка!" — був теплий вітер і сонце; по вулиці, по стінах, по парканах бігли веселі миготючі тіні хмарок — од них рябіло в очах і трошки туманило голову; шум стояв над містом; і мріялось, і тужно було...

Зустрів Петра Мироновича. Старий так задумався, що ледве впізнав мене. Підняв важкі брови, дивиться-дивиться, а потім махнув рукою і засміяся: — Пробачте...

Кажу, — трудну проблему розв'язуєте!

— Де там, — каже. — Блукаю, уявіть собі! — і ніяково сміється сам здивований з того, що от він, солідний професор, блукає... — Отак блукаю, неначе заблудив. Пройдемся трохи, — взяв мене під руку. — Неначе заблудив і не можу знайти якоїсь стежки... понад Хорол. Вона мені ввижається, бачу її, а знайти не можу. — Сміється, а сивуваті брови тяжать, звисають на очі. — Колись я йшов такою стежкою з тихого полустанку в село — через гайок, просвічений сонцем, понад Хорол. Скинув черевики і йшов босий. По подорожниках. Потім сидів з пастушками над річкою... — Старий усе ніяково сміявся, тільки з бровами не міг ради дати. — А тепер мені ті місця ввижаються... Що ж — весна! Птаство лине до рідних гнізд... Та й щемить, — говорить і сміється, — щемить таки трохи серце...

Петро Миронович спинився коло фіртки в глухому паркані, обережно потиснув на неї рукою. Фіртка була зачинена.

— Пам'ятаєте, в Уельса: там отакий паркан, а в ньому зелена фіртка. Одчиняєш її, входиш і — перед тобою інший світ. От і мені сьогодні все хочеться одчинити таку фіртку. Здається, увійду й опинюся в полтавському селі, коло хати з голубим візерунком на вікнах... Перед вікнами квітник — мальви, капустяни, листаті настурції, — а з причільного боку яблуні і в росі між листям яблука сяють... Колись я жив два тижні в такій хаті...

Ми пройшли кілька кроків мовчки.

— Якби ви знали, як іноді хочеться в наші краї! — знову обізвався Петро Миронович. — Ходиш отак, а перед очима то давно забутий вечір у селі сплине, то гурт молоді коло клубу, то куточок знайомої місцевости... Картини, обличчя... Мало ми ходили по Україні, мало вештались між людьми, мало жили з ними. Знаєте що? Неодмінно поставлю собі в селі хату. Звичайну українську хату. І коли тільки робота дозволятиме — буду жити в селі. Десь над маленькою річкою. Яку ви знаєте хорошу річку в нас на Україні — з таких, маленьких, щоб через неї можна було самому перекинути місток-кладку на стовпцях. З таких, що в'ються, заходять під садок, зникають за горбками. З невеличких річок — щоб тільки можна було пустити по ній човен-довбанку, — знаєте такі?

**
*

Вже тиждень, як Петро Миронович повернувся знаукової подорожі, а мені всі ці дні якось не траплялось зустріти його. Тільки сьогодні побачив старого в його інституті. Засмаг, посвіжішав, помолодшав. Захоплено розповідав про багатства й можливості цієї республіки, зачарований її красою. Я радий за нього — старий добре розважився.

По дорозі з інституту ми йшли повз знайому фіртку в глухому паркані, але він не згадав Уельса. І я не зачіпав цієї теми. Ми наче зговорилися сьогодні уникати розмови про Україну.

Раптом Петро Миронович спиняє мене за лікоть.

— Хочете щось побачити?

В самого вигляд таємничий, хитруватий, радісний. Показує на двері без будь-якої вивіски. — Я, каже, заглядаю сюди з усякого приводу.

Входимо.

Виявляється, це комора, де складено фонди одного з українських музеїв.

Петро Миронович питає, чи не можна бачити такого-то. Ні, його нема.

— Гм... Ну, добре. — І тихо до мене: — Гляньте за оцю ширму з килима.

За ширмою на стіні проти нас — полотно Васильківського. Українська хата.

Петро Миронович дивиться на мене очима господаря, що одчинив перед гостем ворота своєї власні садиби.

— Ну?

Він трохи збентежений, радий і зворушений. Та й... я сам чогось прикусив губу і не міг одвести очей од того подвір'я з муравою, од того літнього неба над рідною замшілою стріхою... Я побачив її в димучому мороку війни, під вітрами, під протягом куль, осиротілою, в нашому селі, на скорботній затято-нескореній Україні...

Батьківська хата! В ній ми народились і жили до того, як пішли й побудували европейські міста і американські заводи і наповнили їх, і стали робітничим класом і інтелігенцією, і в широкому світі часом губили цнотливі прадавні звичаї, забували пісні й заведінку, але знали завжди, що там, у нашій батьківській хаті — колиска народу і сховок його національного добра. Так мати, бу-

вало, зберігає різне насіння, — у жмутках сухого цвіту за образом, у стручках і голівках, в качанах і в вузликах роками висить воно на кілочках, на жердках, на шворках під стріхою і в комірчині, долі лежить в каркатому корені, в жовтих насінниках, у тріскучих снопиках за кроквою. Перед тим, як сіяти, десь ще в м'ясниці, мати, бувало, візьме вузлик огіркових зерняток, покладе за пазуху і носить аж до весни, вигрівае грудьми своїми, щоб добре зійшло, щоб вродило...

І тепер од цієї хати повіяло на мене духом всіх тих стручків, качанів, снопиків сухого, але плідного цвіту...

Коли ми вийшли з приміщення, я оглянувся на двері і подумав, що старий професор таки знайшов собі зелену фіртку куди можна заходити, знайшовши пристойний привід, щоб скрадливо подивитися на наш зелишений, жаданий світ — на батьківщину, і мені стало боляче за старого приятеля.

А хіба сам я не шукаю тієї зеленої фіртки?

—

...Ми застали художника за газетою — він зовсім не поспішав показувати нам свою картину, хоч весь час пам'ятав про неї: це видно було з того, як він, наче мимохіть, поправив паперову заслону на мольберті, як закинув на шафу якийсь етюд, як у павзах поглядав на Петра Мироновича.

Старий більш не підтримував розмови. Я бачив, що він трошки хвилюється, нетерпеливиться, але, як і Голубчак, відтягає урочисту хвилину, про котру всі ми думаємо, розмовляючи на різні теми.

— Ну, годі. Одчиняйте зелену фіртку.

Голубчак підіймає очі на Петра Мироновича.

— Навряд, чи це в межах моїх можливостей. — Він замислено тре пальцями лоба. — Добре, я покажу вам один із етюдів.

Художник важкувато підводиться, бере з полиці непофарбовану раму, обтягнену полотном, і ставить перед нами на етажерці.

Тиша.

Особлива тиша петрівчаного ранку рине на нас разом з духом вогкого з ночі росистого садка. Рано ще. Всі ще сплять. Може тільки господиня встала й вийшла на город картоплі нашпортати, бо сінешні двері одхилені. Ще сутінь ночі ледве-ледве тане внизу під важким темним віттям, ще їх пора, — і зелене царство розкошує: яблуня поналивала яблука та й зломила підпірку, квасоля перекинулась з тички на вишню, зачепилась вусиками і думає, що це вона ягоди вродила; гарбузиння вилізло на тин і на тину за ніч гарбузики зав'язало, — а як тепер їх на землю опустити?.. Сонце щойно ось зійшло — в вершках у росі повно іскор, зайчиків, мерехтіння, а в просвітках між віттям і над ріжком стріхи з житніми колосками на ній — тепле плесо рідного неба.

Я чую, Петро Миронович переводить дух і шепотом, щоб не порушити цієї тиші, що пролилася з рами в кімнату, каже:

— Подивіться, стежка вниз на річку. Піти б отак поміж яблуні... А там — човен-довбанка... Слухайте, — і щоб не одривати очей од картини, старий підіймає руку до художника. (Голубчак стоїть коло столу збоку, трошки позад нас, він досить байдуже звиває цигарку). — Слухайте, чудесно це, весела хороша хата... Спасибі вам. Це наша хата. Наші оці житні колоски на стрісі. І ці яблука... Хочеться простягти руку і так обережненько торкнутися до них пучками. Їйбо, я почуваю себе коло цієї хати. Наче я прийшов з тихого полустанку, увійшов у фірточку, глянув і завмер отут коло яблуні, і мовчки... — він зачаровано дивиться на картину, і мовчки безслівно плаче від радости...

("Україна визволяється". Альманах. Книга третя. 1944.)

П. ЗАЯРСЬКИЙ

„Українська хата"

"Десять сотих — цього замало для української хати. Треба від Дінця до Сяну, тоді вистачить". О. Кундзіч

Року 1944 в книзі третій альманаху "Україна визволяється" (що вийшов у Москві) надруковано твір Олексія Кундзіча "Українська хата (сторінки щоденника)". Минуло три роки, і більшовицька критика підняла несамовитий галас проти цього твору, вбачаючи в ньому прояви "буржуазного націоналізму". Одночасно ця ж критика засудила і другий твір О. Кундзіча "Як Тарас їхав по Україні", а також твір Л. Смілянського "Софія" та інші. В умовах ждановщини і розквіту російського шовінізму ці твори справді не відповідали "генеральній лінії" фашистсько - більшовицької партії. Москві потрібні були українські патріотичн твори тільки тоді, коли Україна була окупована німцями. Коли ж російський окупант захопив Україну, йому ці українські патріотичні настрої були вже непотрібні й шкідливі. І тому в умовах російської окупації любов до України була проголошена за державний злочин.

Тому то цілком зрозуміло, що смертельному ворогові України не до смаку була і "Українська хата" О. Кундзіча.

Українська хата — це не тільки найхарактеристичніша риса українського пейзажу, це не тільки своєрідна національна ознака українського села, — це символ України, її самобутности, її змагання до незалежности. Українська хата — це один із головних образів поезії Шевченка. З найдрібнішими подробицями змалював Шевченко українську хату в своїх творах. У центрі рідного пейзажу у нього "хатки біленькі виглядають, мов діти в білих сорочках". У темному казематі московської тюрми Шевченко створив геніяльний вірш "Садок вишневий коло хати". На далекому засланні він написав свою прекрасну ідилію, що починається словами:

"І досі сниться: під горою,
Між вербами та над водою
Біленька хаточка..."

Тринадцятилітнім хлопцем - пастушком він усвідомлює своє сирітство, своє горе:

"Обернувся я на хати —
Нема в мене хати".

До кінця свого життя Шевченко мріяв про свою власну хату:

"А я ж так мало, небагато
Благав у Бога: тільки хату
Одну хатиночку в гаю."

На чужині в неволі він плекає свою заповітну мрію:

"Я тільки хаточку в тім раї
Благав, і досі ще благаю,
Щоб хоч умерти над Дніпром
Хоч на малесенькій горі."

Повернувшися з заслання, Шевченко уживав усіх заходів для здійснення своєї мрії і сам склав плян своїе майбутньої хати. "В цьому проєкті, — каже Маріетта Шагінян, — виявилося не тільки блискуче Шевченкове знання законів і вимог архітектури, ...але й надиво практичне, по-селянському життеве розуміння умов, потрібних для зручности житла". І одночасно Шевченко зумів сполучити вимоги комфорту з елементами національного стилю української селянської хати. Та не довелося Шевченкові побудувати цієї хати... В останньому передсмертному вірші поет збираючись в "далеку дорогу" — на той світ, закінчує свою поезію вимріяним образом рідної хати:

"В гаю, предвічному гаю,
Поставлю хаточку, садочок
Кругом хатини посажу."

Образ хати в творчості Шевченка набуває символічного значення, означаючи Україну, вільну і незалежну:

"В своїй хаті — своя правда,
І сила, і воля!"

Цю Шевченківську поетичну традицію підхоплюють усі українські письменники. Леся Українка образ хати вживає в розумінні України:

"Колись нашу рідну хату
Темрява вкривала".

Ідея самостійної України втілюється в образі "власної хати":

"Ми навіть власної не маєм хати,
Усе відкрите в нас тюремним ключарям..."

У творі Олексія Кундзіча "Українська хата" висловлені ті ж ідеї, що і в Шевченка та Лесі Українки. На чужині Кундзіч побачив те, що свого часу побачив і Шевченко. "Великоросійське село, — писав Шевченко в своєму "Щоденнику", — це, як висловився Гоголь, навалені кучі сірих колод з чорними отворами замість вікон, вічний бруд, вічна зима! Ніде дубчика зеленого не побачиш... На Україні зовсім не те. Там село і навіть місто вкрили свої білі привітливі хати в тіні черешневих та вишневих садів..." Цей же контраст особливо впадає в очі, наприклад, у Курщині: в українських селах біліють чепурні хатки серед зелені садів, — в російських селах чорніють брудні "ізби". Українські хатки білі, чисті і в середині, — російські "ізби" і в середині брудні з хмарами тарганів та блощиць.

Кундзіч, правда, не показує цього контрасту, але читач сам відчуває його вже в перших рядках твору. Автор розповідає про старенького професора Петра Мироновича, що в наслідок воєнної хуртовини опинився на чужині. Надходить весна, і старий професор затужив за Україною. Йому хочеться відчинити Уелсову зелену фіртку і опинитися в рідному краї, "в полтавському селі, коло хати з голубим візерунком на вікнах..." Він мріє про повернення в Україну і про збудування власної хати в селі над маленькою річкою. Великою втіхою для Петра Мироновича стала картина Васильківського "Украиїська хата". Він знайшов її в коморі, де були складені фонди одного українського музею. Образ рідної української хати викликає в Кундзіча рядки, сповнені почуттям щирої любови до України: "Батьківська хата! В ній ми народились і жили до того, як пішли й побудували европейські міста й американські заводи і наповнили їх, і стали робітничим класом і інтеліґенцією, і в широкому світі часом губили цнотливі звичаї, забували пісні й заведінку, але знали завжди, що там, **в нашій батьківській хаті — колиска народу і сховок його національного добра.**" У цих словах Кундзіча висловлено глибоку правду: основа української нації — це селянство. Тому то так і нищили його голодом і холодом, огнем і мечем московські та німецькі фашисти. Та затято-нескорена Україна вічна і безсмертна: ні страшний голод 1933 року, ні жахлива "єжовщина", ні подвійна руїна за часів другої світової війни, ні масове переселення українців на чужину — ніщо не може знищити України. Цю живучість, цю безсмертність української нації показує і Кундзіч у картині будови нової хати в глибокім запіллі німецької армії. Ні воєнна руїна, ні непевність воєнного часу — ніщо не спиняє українського селянина. Він будує хату, не зважаючи ні на що. "Хата, парубче, на сто літ ставиться... Скільки воєн перестояла наша хата, скільки бунтів, революцій провихрило коло неї... думаєте одну холеру ця хата перестояла? Ні, не одну, а дві... Все минається, а хата стоїть... — так міркує селянин, дотісуючи стовпа і розмовляючи з подорожнім. "Все минається, а хата стоїть" — у цих словах скривається певний символ, символ невмиручости української нації, символ відродження її після найстрашніших історичних катаклізмів.

Коли Петро Миронович показує свій плян майбутньої хати з подвір'ям, квітником і садком на... десяти сотках, то автор не витримує, щоб не висміяти ці більшовицькі "ліміти" для селянської хати. "Десять сотих — цього замало для української хати. **Треба від Дінця до Сяну, тоді вистачить.**" Тут уже "українська хата" набуває символічного значення **Соборної України** від Дінця до Сяну!

Таке багатозначне розуміння слова "українська хата": в цьому слові ховається і невимовний чар і краса українського села і взагалі України, і любов нашого народу до чистоти і краси, і вияв глибокої любови до батьківщини та глибокої туги за рідним краєм, і наша нехіть до огидного російського комунізму з його неволею і знеособленням людини, і "колиска нашого народу", і "сховок його національного добра", і ідеал вільного, незалежного життя в своїй власній державі!

ФАРБИ
і
ТАПЕТИ — (WALLPAPER)
Власник: ОЛ. ОХРИМ
купите найліпше в
METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.
795 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario

А. ЛЮБЧЕНКО

ЩОДЕННИК

29. 2. вівторок. 1944 рік.

Львів, Університетська клініка внутрішніх хвороб (Пекарська, 69), палата 7.

Зараз 9 год. 45 хв. ранку. Сиджу при столику в палаті, де міститься 4 хворих, в тому числі і я. У мене знову серйозні неприємності з моєю виразкою. Правда, стає вже краще, але напочатку, коли я прийшов до клініки (4. 2,) було дуже погано: велике опущення і розширення шлунку, велика надквасота, вертання, стеноз 3-го ступня, непроходження їжі крізь дванадцятку, одне слово, всі лікарі напочатку прийшли до висновку, що конче треба робити операцію. Але почав я сам собі щоранку промивати шлунок, додержуватись суворої дієти, покинув палити, — і стан швидко поліпшився. Минулого тижня рентген показав цілковите проходження їжі, значне скорочення шлунку. Взагалі я поволі, але вертаюсь до норми. Може, пощастить знову обійтись без операції.

Яке химерне життя!

Останні абзаци дописав я 18-го листопаду (хоч попередня дата і зазначена 17. XI. — це початок записів), і тоді ж десь через 1-1½ години у мене вже був трус, мене заарештували. Зошит цей під час трусу загубився на столі серед паперів і книжок, що їх гестапівці розглядаючи, недбайливо скидали на купу, — так і пролежав він у "Беркуті" якийсь час. Оце нещодавно мені його привіз вкупі з іншими книжками й рукописами інж. Б-ів.

Так от: з курорту просто у в'язницю. Спочатку до Стрия, потім до Львова (на Лонського вулиці), де я просидів рівно 2½ місяці. А потім з в'язниці, вимучений, виснажений, нервово підупалий, хоч назовні досить витриманий, з поновленою хворобою виразки, — до цієї-от клініки. Як примхливо кидає мене доля з крайности до крайности, веде мене по гострому лезі, штовхає на високі й дуже небезпечні грані. Я почуваю чималу втому, але в той же час почуваю відмінність, змістовність життя мого. Мені доводиться дорого платити, зате ж мушу визнати, що всі ці тяжкі переживання насичують мене глибшим пізнанням життя, вони водночас дуже цікаві, вони мене збагачують.

А в'язниця... сильніші індивідуми в'язниця тільки гартує. Тепер я остаточно переконався, що належу до тих сильніших, — шкода тільки, що хвороба мене з'їдає. Але й проти неї я змобілізував усі зусилля і спробую збороти її без ножа.

Отже, про арештування і в'язницю. Багато про це говорити зараз недоцільно. Лише коротко й найголовніше.

Тоді 18. XI. у четвер спав я добре, нічого значливого мені не снилось. Вранці снідав у товаристві двох жінок, які чомусь присусідились до мого столика й частували мене шинкою. Одна молоденька із Стрия, друга, старша роками — з Перемишля. Запрошували мене бути й на другому сніданкові, але я не пішов. Я записував до щоденника, потім взявся переробляти "Моє — твоє". Десь о 12-й дня вирішив піти до шевця й замовити пасочки до мисливських чобіт, — була гадка, що фронт наближається і, можливо, доведеться тікати далі на захід, а в такому разі чоботи на зимову пору дуже в пригоді стануть. На дворі була мжичка. Я взув спортові черевики і, коли вже зодягав пальто, побачив з вікна, що до "Маратону" під'їхало сіре невеличке особове авто. З нього вийшли двоє цивільних і пішли до "Маратону". Я рушив до шевця і, проходячи повз авто, глянувши в середину, подумав: "Треба конче навчитися шоферської справи, бо по в'йні я конче куплю собі авто — тоді вони коштуватимуть дешево." Ну, от. Перейшов через залізничну колію, договорився з шевцем (на завтра зробить пасочки) і хотів був іще трошки перейтися перед обідом, але дощик знеохотив мене, я пішов назад і вирішив одразу зайти до "Маратону", чекати вже тут обіду. Напривході зустрічаю С-ка, питаю, хто це до нас приїхав. Каже: поліція. "Чого? По кого?" — "Не знаю". Ну, я далі рушаю байдуже (що мене може обходити якась там поліція? Чи раз вона з'являлась у цих місцях?), заходжу на хвилинку до Ш-ла, щоб довідатись про точну адресу й ім'я Дорошенка (я хотів віддати на схованку до НТШ мої книжки), потім спускаюсь униз до їдальні. Тут при фортепіяні групка жінок, і одна з них грає українські східні пісні. Друга велика група лікуванців сидить при столі, де завжди була п. Маруся, і щось там собі зацікавлено гомонять. Я зупинився біля першої групи й сказав жінці, яка грала, що вона трошки хибно відтворює мелодію. Вона повторила, я почав виправляти, і саме в цей час чиясь рука ззаду злегка торкнула мене за праве рамено. Озираюсь. Переді мною низька на зріст, молода ще людина, та сама, що стояла на веранді коло вхідних внутрішніх дверей у "Маратоні", коли я входив, — та сама, що виходила з авта. В першу хвилину мені видалось, що агент помилився, торкнувши мене. Але він тихо сказав: "Пане Любченку, на хвилинку." — "Прошу", — відповів я, вибачився перед жінкою і ступив крок-два убік. Тоді агент сказав: "Прошу іти за мною". Так почалось моє заарештування.

1. 3. -44 р. Середа.

З ночі дощ. Сірий ранок. Сніг тане. Повітря м'ягке, тепле. Дерева почорніли. Далі — розталий, зеленаво-сірий, як драглі, сніг і темні прогалини на землі, на бруківці. З вікна через Пекарську видно другий корпус клініки, де повз округлі, ще засніжені газони ходять безнастанно студенти, обслуга, військові нім-

ці. На деревах сидять наїжені ворони. І в цьому всьому: у наїжених воронах, голих чорних деревах на тлі сірого, обважнілого від хмар неба, в дещо відмінних сьогодні рухах, виразах облич, інтонаціях людей, в запахові повітря, — почувається справжня весна. Отак минулася зима, що я її й не помітив, сидівши у в'язниці (та й взагалі цього року була вона напрочуд тепла й малосніжна). Сьогоднішній день, такий правдиво-весняний, чомусь нагадав мені Сквиру, юнацтво, і мені страшенно захотілось ще жити, працювати, змагатись. Хочу залишити по собі помітний, відчутий слід, і я тепер всіх зусиль прикладу, щоб його доконче залишити.

Вчора одвідав мене Анатоль Гак, вранці була Ольга, потім приходив хтось, не заставши мене, від Темницьких і приніс різного їстивного. Я вдень учора ходив до Д-би, обідав у них (курка варена!). Взагалі мене тут у лікарні відвідує чимало людей і майже кожен приносить щось їсти. Їжі маю аж занадто. А серед тих одвідувачів, є й сумнівні гості. Ну, це вже річ неминуча.

Продовжую запис про заарештування. Аґент, низенький, у плащі кольору російської шинелі, повів мене другими дверима до загального коритаря й далі до виходу. Напривиході з'явився інж. Б....., що допіру вбіг з надвору, дуже розгублений. Він затримався збоку, під стіною, зірвав з голови капелюха, станув ні в сих, ні в тих, занепокоєно дивлячись на мене й даючи нам дорогу. Я здалека кивнув йому головою, пройшов незалежно й навіть гордовито, — я взагалі так поводився від першої хвилинки — тактовність, але й гідність. У веранді, що на виході з "Маратону", до нас прилучився другий аґент — високий, довгоносий, теж у плащі такого ж захисного коліру. Він перед тим увесь час стояв у веранді при вікні і, ясна річ, спостерегав, коли я йшов від шевця. Взагалі з його позиції видно було далеко довкола. Він, як виявилось далі, є одночасно шофером, а з національности — поляк.

Мене повели до "Беркута". На дверях раптом помічаю гестапівця у формі. Зупинивши мене на порозі, він вимагає документи. Показую йому. Він, молоденький, сіроокий, чисто виголений, з постійною легенькою усмішкою на устах, питає мене, чи був я допіру на засіданні у Кургаузі? Ідіотське питання! Яке там засідання, тим паче в Кургаузі, куди вхід усім, крім німців, суворо заборонено? Відповідаю: ні! Він жестом пропонує йти до середини будинку, і всі троє рушають за мною. Приходжу до дверей моєї кімнати ч. 17. Виймаю з кишені ключа, одмикаю, одчиняю і запрошую "гостей" зайти першими. Але вони рішуче пропонують мені зайти першим. Входжу. Враз гестапівець (у нього на чорному кляпі ковніра два срібні квадратики — обершарфюрер — він же начальник стрийського Гестапо, як виявилось потім) підскакує до мене й лапає мене за кишені, груди, рамена — чи нема зброї? Одночасно запитує: де моя зброя? Відповідаю, що зброї не маю. Мені запропоновано сісти коло стола. Починається трус. З'являється, як понятий, заступник директора С-юк, бо директор К... і бухгальтер чомусь саме сьогодні раненько виїхали до Стрия. Підозріваю їх обох, що так заприятелювали між собою, в антиукраїнській, просто в більшовицькій роботі, зокрема скерованій проти мене. Недарма отой бухгальтер Б-ко замешкав поруч зі мною, і видався мені типовим чекістом! Отже, сиджу, відповідаю від часу до часу на запитання гестапівця, не повертаючи до нього голови, — всією своєю поведінкою виявляю величезне щире здивування і обурення. Перекладачем фігурує той низенький аґент, що перший мене взяв — він українець. З того, як відбувається трус, як він перекладає назви книжок та інформує про рукописи й матеріяли, що їх вигребають з шухляд та валіз, — бачу, що він мені співчуває. С-юк дає мені два яблука. Беру охоче, бо не знаю, що тепер жде мене, коли ще їстиму. Беру також до кишені тютюн, сірники, папірці. Хтось стукає в двері, викликає на хвилинку гестапівця з кімнати. Тоді аґент-українець запитує досить щиросердо: "Скажіть, невже ви не ждали арешту?" "Ні!" "Та як же так? Ви ж мусіли зробити якийсь виключно поважний політичний злочин, коли до вас так беруться." "Уявіть собі, що ніякого злочину не зробив, почуваю себе чистим і невинним". Аґент знизав плечима. А коли з валізки вийняли мої гроші й спитали мене, скільки там, а я відповів, що не пам'ятаю, гестапівець і аґенти значливо та усмішкувато перезирнулись, і переклa-

---

Левко РОМЕН

ВОДОСПАД НІЯҐАРИ

Ні, з пам'яти уже не вирву
Оцю грізну славетну прірву,
Що — гляну: аж холоне кров,
І сам лечу мов стрімголов,
Але — дивився б знов і знов...

Падуща ця вода грімлива,
Луна в околах стугітлива —
Бринять на струнах почуттів,
Мов гомінкий могутній спів
Змеханізованих світів.

Коли ж, бува, спогляну вгору,
Даю спочинок трохи зору,
Я бачу — як надійде мить —
Веселка веселить блакить,
На арці бризок аж ряхтить.

Навіщо ж шмінку кольорову, —
Як ранять пітьму вечорову
Рефлекторів ті паруси,*)
Що крають просто й навкоси
Суворо-щирий вид краси?!...

Я вроду без окрас волію,
Бо в темряві — молюсь і мрію,
Як індіянин під кущем,
Що, кроплений "святим дощем",
Закляття шепотав тихцем...

---

*) паруси — смуги світла.

дач заявив: "Це дивно! Як так — не знати, скільки маєш грошей? Завжди треба знати це!" Гестапівець висловив сумнів, що ці гроші афльшиві (кредитки були новенькі). Зараз же пильно розглянули їх, перевірили й переконались, що фальшу нема — справжні. А мені під цю хвилину серце стиснулося: ану ж справді там об'являться кілька фальшивок, бо тепер їх продукують, і що я робитиму? Чим виправдаюсь? Розстріл гарантований. Дуже прикро отак незаслужено, по-дурному загинути. Друкарська машинка теж викликала у них неабияку підозру. Всі рукописи, книжки, гроші, машинку спакували у найбільшу валізу, кімнату замкнули, доручивши ключа С-ві, а мене попередили: при найслабшому рухові кудись убік, при найменшій спробі тікати — куля на місці. І все це знову ж з тією ж легесенькою усмішкою на устах. Пішли.

4. 2. (1944 р.)

Субота. Чудесний сонячний день. А вчора звечора ще випав сніг — тепер так біло, ясно, аж очі разить. І тепло — сніг тане, краплі з даху лунко об'ють у бляшане підвіконня. У небі безнастанне гудіння самольотів, часом таке різкеньке з посвистом, наче бомби летять. Дивлюсь на цей урочистий опромінений день і просто надивитись не можу.

Хвороба дається сьогодні більше відчувати: вночі страшенно здуло живота, як барабан. Я прокинувся від цього. Аж дихати важко. Повертаюсь на другий бік — у животі мусує, аж клекіт, ніби кипить... А вранці, коли перепоскував шлунок (цю процедуру я сам собі роблю, санітарка лише наливає воду), вийшло трохи залишків їжі і сильніше чути було квас, ніж минулого разу. Отже, треба справді їсти потрошки, але частіше, — поки унормується. Надокучає це постійне розвільнення, незалежно від того, що б не їв та скільки б не їв. Але так було й торік. Ой, набридло, страшенно набридло морочитись, вовтузитись безнастанно із цим шлунком. Часом бере така досада, що просто не хочеться жити. Ще й екзема докучає — зараз усе обличчя знову вкрите — сохне шкіра, стягується, почуваю замість шкіри щось чуже, шелестливе, як тоненька бляха, дуже сверблюче, біле, зморшкувате. Його тільки трохи пом'якшує вазеліна і то не на довго. Яка мука! І ніхто нічим не може порадити. Скільки вже років мучусь, а вилікувати не можу! Прокляття!

У Львові стало спокійніше. А тиждень-два тому шаліла паніка. Багато хто виїхав або вислав родини на захід. Продовжують і зараз потрохи виїздити або висилати речі. Перші тут виявляють себе німці та їхні родини. Але й українці тутешні теж чималі панікери. Найменше виявляють паніки поляки, ходять з насмішкуватими, затайними виразами облич. Вони, видко, ждуть більшовиків. Більшовики в Рівному, Дубні, Луцьку, днями взяли Ямпіль і Кривий Ріг. Фронт виглядає дуже дивно: німці досі тримають Крим і Керч, поводяться взагалі дуже упевнено (військові). Здається мені, що в цьому розташуванні фронту криється якась воєнна хитрість. Циркулюють чутки, що на весну готується великий наступ. А тим часом більшовики засилають до З. України чимало диверсантів. На периферії шириться партизанщина, яка відчутно починає паралізувати життя. Ріжуть поляків — це, очевидно, теж більшовицька робота, яка переслідує мету створити найглибшу ворожнечу між поляками і українцями, ослабити тих і тих, полекшити собі чинність. (Далі буде)

——o——

Проф. В. ДУБРОВСЬКИЙ

ТЮРКСЬКИЙ АЗЕРБАЙДЖАН

1.

Навряд чи приходить багатьом на думку, — а росіяни вважають за ліпше про це промовчувати, — те, наскільки тюркською державою була Російська імперія в минулому і є нею СРСР в сучасності. У всякому разі СРСР є в більшій мірі тюркською державою, за кількістю його насельників-тюрків з походження й мови, ніж властива Туреччина, що налічує нині лише 15,3 міл. тюрків (за мовою) на загальну кількість 17,9 міл. населення (в 1944 р.).[1]) Між тим, в СРСР, за останнім переписом 1939 р., було тюркських народів значно більше, а саме (у тисячах):

1. Узбеків	4.844	9. Мишарів (мещеряків)	243
2. Татар	4.300	10. Якутів	241
3. Казахів	3.099	11. Кара-калпаків	186
4. Азербайджанців	2.275	12. Алтайців	39
5. Чувашів	1.368	13. Кипчаків	34
6. Киргизів	884	14. Бухарців[2])	12
7. Башкирів	843		
8. Туркменів	812	Разом	19.180 тисяч.[3])

На тюркські народи урядові СРСР доводиться зважати не тільки через те, що вони являють собою доволі чисельну масу, найбільшу в СРСР після росіян та українців, але ще й тому, що тюрки розпорошені по широких просторах: крім величезної території Середньої Азії (Казахстан — 2.745 тис. кв. клм., Киргизстан — 197 тис. кв. клм., Узбекистан — 378 тис. кв. клм., Туркменістан — 444 тис. кв. клм.; разом — 3.764 тис. кв. клм., тобто в п'ять разів більша площа, ніж її посідає сучасна Туреччина — 777 тис. кв. клм.). Тюркські народи є давніми насельниками південного Уралу й Поволжжя (Башкиристан — 140 тис. кв. клм., Татаристан — 67 тис. кв. клм., Чувашистан — 18 тис. кв. клм.), Закавказзя (Азербайджан — 86 тис. кв. клм.), Західнього і Східнього Сибіру (Якутщина — 3.031 тис. кв. клм.). Економічне освоєння й експлуатація цих обдарованих від природи різними скарбами теренів неможлива без добросусідських взаємовідносин поміж росіянами й тюрками. А це є проблемою не господарського, а політичного характеру. Для зручности розв'язання цієї проблеми у своїх інтересах радянський

уряд роздрібнив тюркський етнографічний масив на окремі національності, надаючи їм різноманітні "самостійні" адміністративні форми: союзних і автономних республік, автономних областей і округ. Таким способом усувалася небезпека об'єднання цих народів на базі ісляму (мусульманства) або на ґрунті пантюркізму (пантуранізму). Проте, радянські адміністративні кордони неспроможні були, навіть за довший час їх існування, усунути вплив цих обох важливих ідей, що сполучують усіх тюрків релігійно й національно. Кожне послаблення й потрясення СРСР буде відгукатися, несумнівно, піднесенням віроісповідної свідомости й національного почуття цих народів. Не дарма радянські публіцисти вже давно занотували собі, що, на погляд "татарських націоналістів", „...такі республіки, як Башкирія, Казахстан та ін., організовані проти волі й бажання народу і є вислідом спеціяльної політики більшовиків, що спрямована на розбиття єдиної татарської національности через побоювання за свою владу".[4]) Інший автор також визнає, що тюркське "село охоплено нині націоналізмом, прагненням до самостійного національного розвитку надзвичайно міцне. Роки радянської влади, що дали можливість такого розвитку, збільшили це прагнення на багато разів."[5])

Порівняння кочових тюркських племен з монгольськими, як помітив ще Г. Потанін, засвідчує в перших цілу низку властивостей вищого культурного стану, ніж у монголів, наприклад: володіння мистецтвом складного килимарського виробництва; вміння випродуковувати чудові вовняні тканини й вироби; вживання мила, що його вони самі виготовляють з попелу рослин та лою, — а це дає можливість підтримувати в чистоті білизну й одяг (у той час як алтайці й монголи не перуть білизни й одягу аж до повного їх пошматовання); споживання добре провареної їжі та вміння консервувати харчові продукти; надзвичайно добре пристосоване для мандрування в напівпустельних степах, гарно оздоблене житло-юрта в сполученні з хатками для зимівлі; різноманітність і мистецька оздобленість деревляних, шкіряних і металевих речей повсякчасного вжитку і т. ін.[6])

Порівняння моралі й життєвих звичаїв тюркських народів з поведінкою росіян, що вдираються в їх середовище або контактуються з ними, також часто свідчить на користь чесних і суспільно доброчинних тюрків. Наприклад, розповідають про такий характерний факт. У Середній Азії є звичай приносити на спомин душі померлого в його мезар (нагробна каплиця) хліб і свіжу воду для підкріплення сил прохожих мандрівників. Кожен подорожній-мусульманин може, в разі потреби, спожити ці харчі, як братерську допомогу, з молитвою за спокій душі небіжчика. Власник же мезара, родич померлого, постійно наливає в глек свіжої води і кладе новий хліб. Росіяни ж, що з'являються з кінця минулого століття в Середній Азії, стосовно до свого руїнницького й хуліганського інстинкту, з'ївши хліб і випивши воду, потім звичайно, не можуть вигадати нічого ліпшого, як розбити глека й напаскудити в мезарі. Отже, така тваринницька некультурність і невдячність глибоко ображає найліпші людські почування тюрків-мусульман, від яких нерідко можна почути вислів: "урус — шайтан", тобто — „росіянин — чорт". Порівняння було таким чином не на користь російської культури", хоч росіяни завжди вважали, що стоять вище за татар (тюрків), і зневажали їх. Навіть багато років після революції серед російського населення в тюркменських країнах збереглася "...палка ненависть, що нею колонізаторське охвістя зустрічає зріст національної культури, зріст і висування національних кадрів", — як констатував авторитетний радянський журнал.[7])

У фізичному відношенні тюрки здебільшого надзвичайно сильні й витривалі. На важких земляних працях, при новобудовах в концентраційних таборах НКВД, вони виявляють справді дива працьовитости: виконання норми на 200-300% зустрічається поміж ними досить часто, а буває й вище. Притім вони досягають цього без особливих технічних пристосувань, а лише повномірним використанням своїх м'язевих можливостей. Тому, навіть лопати й тачки виготовлюють для них, звичайно в 1,5-2 рази більші за нормальні. Ті росіяни, що об'єктивно ставляться до "націоналів", примушені визнати надзвичайну працездатність тюрків. А. Богданов пише щодо цього: "Нема жодного підприємства, де б робітники - татари не працювали зразково. Перевиконання виробничих програм татарськими бригадами, особливо в тунелях "Метро", вважається звичайним явищем, при чому одночасно забезпечується гарна якість праці".[8]) Мужність тюрків при зустрічі з небезпекою і нелякливість перед загрозою смерти гарантує виховання з них чудових воїнів. Щодо статтєвої моралі тюрки стоять незрівняно вище за росіян. Отже, при умові прищеплення тюркським народам ліпших здобутків европейської культури на їх національній основі, вони, несумнівно, можуть сподіватися на блискуче майбутнє.

2.

Серед тюркських народів СРСР найсвідомішими патріотами-націоналістами є тюркі-азері, які складають досить суцільну етнографічну масу в сільських місцевостях Азербайджанської Радянської Соціялістичної Республіки (саме Баку, — столиця Азербайджанської СРСР, — є дуже зрусифікованим і вірменізованим містом). Але низька письменність тюркського населення перешкоджала активнішому самопрояву його. На 1 січня 1925 р. азербайджанців на Закавказі нараховувалося 1.300.150 осіб або 24,1% всього населення, в тому числі в Азербайджанській РСР — 1.129.150 осіб, у Вірменській РСР — 89.000 осіб, у Грузинській РСР — 81.800 осіб.[9]) Якщо порівняти цю кількість з даними про азербайджанців з кінця XIX ст. (975,2 тис., крім того, татарів — 132,3 тис. і кумиків — 76,3 тис.),[10]) то зріст чисельности цього народу не можна визнати швидким.

Тюркі-азері є, за своїм походженням, нащадками тюркських племен, що прийшли в різних часах на Закавказзя, оселилися тут, у східній частині Закавказзя, та заасимілювали з собою попереднє місцеве населення цієї країни, що називалася колись Альбанією. Найбільші маси тюркських племен осіли тут у XIII ст. Через таке своє мішане походження, азербайджанські тюрки "в антропологічному відношенні не являють одноманітного типу: більша частина азербайджанських тюрків (58%) характеризується ростом вище середнього; менша частина (42%) має ріст нижче середнього; за формою голови — це мезоцефали (середньоголові); колір волосся й очей у них темний".[11])

Етнографічні відомості про азербайджанських тюрків досі надто обмежені. Навіть у багатомовному й розкішному виданні "Живописная Россия" за редакцією П. П. Семьонова (т. IX, "Кавказ", Спб. 1883)

зовсім нічого нема про азербайджанців, крім декількох туманних і недоброзичливих слів про гостинність мусульман Кавказу (стор. 205-206). Не є багатшими щодо тюрків-азерів і інші географічні описи. Наприклад Е. Реклю дає їм доволі плутану характеристику, називаючи їх, за старим російським звичаєм, татарами. "Татари, хоч не такі численні в басейні Кури, як грузини, але посідають майже всю східню частину цього басейну, починаючи від самого Тбілісі. У деяких повітах вони живуть щільним населенням, не змішуючися з іншими народами. Ці татари є тюркі, що втратили найменування своєї раси, але являють собою несумнівно меншу мішанину, ніж османлиси Туреччини. Поміж татарами зустрічаються всякі типи, починаючи з найшляхетніших і кінчаючи найбрутальнішими. Але взагалі вони навряд чи менш красиві й стрункі, ніж їх сусіди картвели. Обличчя майже у всіх їх поважні й суворі. Закавказькі татари, якщо їх розглядати, як окремий нарід, мають такі моральні якості, яких нема у інших мешканців Кавказу. Лише між них, що залишилися вільними, можна зустріти таку надзвичайну щирість, таку чесність, що перебуває поза спокусами, і надзвичайно дружню й вишукану гостинність. Більша частина їх дуже діяльна, і вони, як скотарі, хлібороби, садівники й ремісники, стоять вище за інші місцеві племена. Також і за освітою в багатьох повітах вони стоять вище за росіян, бувши здебільшого письменними. Багато з них добре пишуть по-турецькому — "мовою падишахів". Дуже часто зустрічаються татари, які знають, крім своєї мови й тубільних діялектів, ще дві літературних мови Близького Сходу: арабську й перську... Татари в деяких ділянках являються цивілізаторами Кавказу, і їх мова, власне діялект Азербайджану, служить для взаємних зносин між різними народами Кавказу... Татарам не вистачає тільки міцної ініціятиви, щоб користувалися в країні великим впливом; у деяких місцевостях вони дуже терплять від лихварів і підкорення зверхності вірменів... Хоч релігія дозволяє їм багатоженство, але вони рідко користаються цим правом. Їхні жінки працюють взагалі вільно, без примусу і ходять з одкритим обличчям. Нарешті, надзвичайно гарною рисою тюркського населення Закавказзя можна вважати їх велику релігійну толерантність...[12])

Однак, останнє твердження рішуче оспорюється дослідниками, що спостерегали й вивчали побут і звички азербайджанців. М. Ткешелов пише: "Неморальністю вважається також найменше відступлення від способу життя, що його визначає коран. Усяка матеріяльна шкода, всяке вбивство, якщо їх вчинено татарину, вважається великим гріхом. Ті ж самі злочини щодо християнина не вважаються гріхом... Їсти в домі християнина вважається віровідступством, і татарину, який провадить таке життя, не уникнути смерти від руки свого одноплемінника. Річ, до якої доторкається рука християнина, вважається нечистою... Релігійний фанатизм доходить до того, що навіть одягати ненаціональний одяг вважається віровідступством."[13]) Доцільно зауважити, що з того часу, коли було написано ці рядки, в побуті й світогляді азербайджанців багато дечого змінилося. Нині поступова азербайджанська інтелігенція є релігійно індиферентною, ходить в европейському вбранні, має університетську або вищу технічну освіту, читає й говорить світовими мовами, працює в державних установах і господарських трестах. Азейрбайджанської РСР, бере участь у розбудові свого нафтового промислу, співпрацює в силу неминучости з російськими більшовиками, але залишається переконаними тюркськими націоналістами в новітніх світоглядових формах.

Інший дослідинк, просякнутий, очевидно, великодержавними російськими настроями, так негативно характеризує азербайджанців: "Закавказькі татари, особливо ті, що провадять напівкочовий спосіб життя, являють, разом з курдами, найнеспокійніших мешканців Закавказзя. Вони мстиві й неосвічені, схильні до обдурювання, злодійства й грабунків, що ними найчастіше займаються під час перекочовок, які через це є нещастям для осілого населення, яке трапляється їм по дорозі. Звичаї осілих мешканців з татарів, особливо міського населення, значно лагідніші і мають на собі сліди міцного перського впливу".[14])

Становище нечисленних росіян-поселенців на території Азербайджану, в сусідстві з незмінно по-націоналістичному думаючими й почуваючими тюрками, є ризикованим способом життя поруч з вулканом, який неминуче почне палити їх вогнем, ледве послабне тут міць російських багнетів, як наприклад, сталося тут у кінці 1917 — початку 1918 р. Гарячкове озброєння тюркського населення проти росіян і вірменів викликало панічну втечу звідси росіян в 1918 р. Ось як описує цю втечу сучасний публіцист: "Російське селянство "всем міром" вирішило виїхати до Росії. З Муганського степу, де було біля 40.000 поселенців, селяни, залишивши посіви й нерухомості, спрямувалися з худобою, возами, пожитками й сільсько-господарським реманентом на північ. З усіх місцевостей Закавказзя почався великий "ісход" росіян додому. Одночасно з цим до Закавказької російської національної Ради, що зорганізувалася в Тифлісі, почали вступати заяви про напади на росіян, про грабунки й насильства, що вчинялися над ними.[15]) Несумнівно, що національна відрубність азербайджанців і ворожість їх до російських імперіялістичних гнобителів неминуче приведуть до визволення тюркського Азербайджну від ворожої окупації і або сформування незалежної тюркської держави в Азербайджані або приєднання цього терену до єдинокровної, одномовної і однорелігійної сусіднього Туреччини, від якої відокремлено Азербайджан лише областю оселення вірменського народу. Тому не дурно всі вірмени відчувають себе постійно загроженими з двох боків тюркською потугою і бачать єдиний для себе порятунок в захисті їх російською владою й червоноармійськими багнетами.

Ірина НАРІЖНА

ЛИСТ З АВСТРАЛІЇ
ДО КАТЕРИНИ АНТОНОВИЧ

У нас зима: квітуть морелі
І евкаліпти всі в квіту.
А там де буш, де пнуться скелі
мімозу вгледиш золоту:

прозора, ніжна, фіболиста, —
вона свої весняні сни
мережить соняшним намистом,
хоч так далеко до весни...

А синє небо океаном...
а з океану мчать вітри...
І квітне, квітне полум'яно
чудове дерево — Флейм трі....

3.

Закавказзя являло собою другу, після України, колоніяльну перлину в короні російського царя, як природній міст до Передньої Азії і як край непочатих сировинних скарбів, насамперед бакинської нафти (Азербайджан), як також і чиятурського манґану, занґетурської міді (Грузія) та бавовняного району, вельми придатного для посівів найціннішої єгипетської бавовни (в Азербайджані). Важливість бавовництва на Закавказзі була визнана ще царським урядом, а зреалізована вже радянським. Хоч спроби колонізації Закавказзя поселеннями російськими, німецькими і навіть естонськими й фінськими були невдалими, але імперський уряд продовжував вперто діяти з метою повної асиміляції Кавказу в майбутньому. Так, намісник Кавказу вел. кн. Михайло Миколаєвич, подаючи в 60-х рр. XIX ст. проєкт залізничної колії, що повязувала би Кавказ через Ростов з Росією, з метою зміцнення покірности Кавказу та духового підкорення його, писав, що "...надаючи повний простір російськоум елементу впливати на цю багату країну, як в моральному сенсі, так і в комерційному відношенні, проєктована дорога забезпечить його від всяких випадковостей, внутрішніх заворушень і зовнішніх вторгнень. Лише така дорога може прикріпити Кавказький край та Закавказзя до Росії назавжди міцними й нерозривними зв'язками. Тоді, можливо, у недалекому майбутньому Кавказ зникне, а буде лише продовження південної Росії до її азійського кордону."[16])

Але шлях на Закавказзя лежить через Україну й Кубань, — тому й завоювання росіянами Кавказу могло відбутися лише після освоєння ними українсько-кубанської території, хоч російські війська вдерлися на територію Азербайджану ще на початку XVIII ст. за царя Петра I. Так само й "воз'єднання" Кавказу з РРФСР більшовиками затрималося, поки вони впоралися зі спротивом України й Дону з Кубаню в 1917-1920 рр.

Після Лютневої революції 1917 р. деякий час зберігався зв'язок Закавказзя з Тимчасовим урядом Росії, що підкріплювалося й особистою участю видатних грузинських діячів (Чхеїдзе, Церетелі, Чхенкелі та ін.) у політиці останнього. Але майже одночасно з цим (у березні 1917 р.) організується серед азербайджанців-мусульманів партія "Муссават", що поставила своєю метою — національно-державне відокремлення Азербайджану від Росії за допомогою Туреччини. Після Жовтневої революції керівні партії Закавказзя, які несумнівно відображали волю більшости місцевого населення (грузинські соціял-демократи-меншовики, вірменські дашнакцакани, тюркські мусаватисти), відокремилися від РРФСР і утворили спочатку Закавказький Комісаріят, а в 1918 р. замінили його Закавказьким Сеймом, що проіснував до 25 травня 1918 р. Проти цього відокремлення Закавказзя рішуче виступали лише російські соціялісти-революціонери, що були в цьому вірні своїй єдинонеділимській програмі,[17]) хоч і приховували її буйною фразеологією про потребу об'єднання сил демократії для боротьби з більшовизмом.[18])

Через те, що Закавказький Сейм не визнав Брест-Литовського мирного договору РРФСР з державами почвірного союзу, бо цей договір передбачав передачу частини території Закавказзя Туреччині, це викликало війну з останньою. Успішний наступ турецької армії спричинився до розкладу Закавказької федерації 27. V. 1918 р. на три незалежних республіки: Ґрузію, Азербайджан і Вірменію. Але в Баку, завдяки наявности в ньому значної кількости росіян, а головне матросів Каспійської фльоти, влада залишилася в руках Ради солдатських, робітничих і матроських депутатів. Кривава сутичка бакинських більшовиків з мусаватистами у березні 1918 р. закінчилася поразкою останніх і переходом всієї влади до рук Бакинського Раднаркома, на чолі якого стояв призначений з Москви вірменин Шаумян. Коли з прибуттям до Тифлісу загону німецьких військ під командою полк. Кресса було оголошено про незалежність трьох республік — Грузії, Азербайджану й Вірменії (27. V. 1918 р.), то на цей акт Закавказький краєвий комітет більшовиків у підпіллі відповів посиленою підготовкою збройного повстання, з базою постачання й керівництва у Владикавказі і найміцнішою партійною більшовицькою організацією в Баку. Але Україна тоді була окупована німцями, а на Дону й Кубані панували Добровольча армія і козацьке військо, тому Бакинський Раднарком був відрізаний від більшовицької Москви. Ситуація в Баку була настільки несприятливою для більшовиків, що їхній Раднарком примушений був 3 липня 1918 р. передати владу коаліційному урядові т. зв. "Центрокаспія", що його підтримував збройно полковник Бічерахов та англійці. Коли ж останні евакуювалися з Баку, то місто було зайняте турецькими військами й мусаватистами, що винищили там 20.000 вірмен, мстячи їм за підтримку ними російських більшовиків. В Азербайджані тоді відновилася влада мусаватистів, у той час, як у Грузії був уряд грузинських соціял-демократів. Коли в 1919 р. англійці зовсім вийшли з Закавказзя, припускаючи, що армія й уряд ген. Денікіна є досить надійною гарантією незалежности і недоторканости Закавказзя, то російські більшовики, розбивши Денікіна, скористалися беззахистністю Закавказзя і по весні 1920 р. опанували вже Дагестаном. Це дало можливість бакинським більшовикам таємно отримувати зброю й керівництво з Астрахані. 27 квітня 1920 р. більшовики зробили в Баку повстання, скинули владу мусаватистів і захопили в свої руки це місто. Хоч мусаватисти продовжували боротьбу, намагаючися утриматися в своєму військово-політичному осередку — в м. Ґанджі (травень 1920 р.), але в семиденному кривавому бою Червона армія їх розбила і жорстоко повинищувала.[19]) Така була відповідь більшовицького московського Раднаркому на визнання Верховною Радою Ліги Націй незалежности Закавказьких республік, що відбулася 12 січня 1920 р.[20]) Підоймою для революційного перевороту в Азербайджані більшовики обрали, як і в інших країнах, тюркське селянство, зацікавивши і притягнувши його на свій бік програмою розподілу поміщицьких і церковних земель без викупу. Радянський публіцист змальовує цю політику більшовиків в Азербайджані в такий спосіб: "...на допомогу селянству прийшли партія (більшовицька) і Червона армія, які вигнали поміщиків і передали майно останніх селянам. Поволі селянство переконувалось, що відбувається щось нове і якщо з початку багато полів залишилося незораними і необробленими, тому що селяни побоювалися чіпати поміщицькі землі, то в наступному році (1921 р.) азербайджанське селянство остаточно переконалося, що земля належить йому, обробило її й зібрало врожай."[21])

Після встановлення в квітні 1920 р. більшовицької влади в Азербайджані, уряд РРФСР склав в ошукан-

ський спосіб 7 травня 1920 р. мировий договір з Грузією. Але одночасно з цим більшовики потайки підготовлювали окупацію решти Закавказзя, для чого в травні того ж року організували підпільні ЦК компартій Грузії, Азербайджану й Вірменії, замість об'єднаного раніш Закавказького Комітету. Так, організувавши національні компартії, більшовики мали на меті оволодіти зсередини національно-визвольним рухом народів Закавказзя, зокрема азербайджанців. Ледве минуло два місяці з дня укладення миру з Грузією, як більшовики зробили повстання проти грузинського уряду в Південній Осетії, а коли це не вдалося, то в лютому 1921 р. почали й доконали збройно окупацію всього Закавказзя. Цікаво при цьому відмітити одну немаловажну подробицю: у той час, як Грузія, Азербайджан і Дагестан напружено боролися за свою незалежність від росіян-більшовиків, вірменський дашнацький уряд, при першому ж натиску більшовиків, добровільно передав усі повновластя у Вірменії Ревкомові.[22])

4.

З метою замаскування колоніяльного стану Азербайджану російські більшовики вжили свого звичайного методу — фабрикування фіктивних "міжнародньоправних" документів. Азербайджан, за складом свого населення й історією, настільки відмінний від Росії, що уявлялося неможливим провести механічне прилучення його до "єдінай-нєділімай", принаймні в 1920 р., одразу після окупації його Червоною армією. Тому, використовуючи маскувальну засаду "самаопределєнія вплоть да атдєлєнія", більшовики задеклярували "незалежність" Азербайджану у „Зверненні Воєнревкому Азербайджанської Радянської Незалежної Республіки до Радянської Росії" з 29 квітня 1920 р.,[23]) а потім відбуте вже приєднання Азербайджану до Росії оформили правно через "Договір між РРФСР і Азербайджанською РСР про військово-економічний союз" з 30. IX. 1920 р.[24]) Фактично Азербайджан був керований, як і Грузія та Вірменія, Закавказьким Бюром ЦК РКП(б), що містилося в Тбілісі, а всі директиви одержувало, звичайно, з Москви. При системі тоталітарної монопартійности більшовиків, "уряд" Азербайджанської РСР був лише колоніяльною декорацією російського панування.

Національні протиріччя й боротьба між радянськими республіками Грузії, Азербайджану й Вірменії відбивалися зле на непогодженості господарчих поглядів цих країн Закавказзя. Партійному керівництву Закавказького Бюра ЦК РКП(б) важко було постійно, навіть у дрібницях, мирити й погоджувати дії урядів цих трьох ворогуючих „незалежних" республік, а також (і це головне) тримати їх у повній слухняності Москві. Тому Закав-бюро ЦК РКП(б) 3. XI. 1921 р. висловилося за утворення федерації закавказьких республік. Цю ідею підтримав сам Ленін, і 5. IV. 1922 р. ЦК РКП(б) ухвалив постанову про "федерування" їх. Ця партійна директива спонукала повноважну Конференцію Центральних Виконавчих Комітетів Закавказьких Республік скласти 12. III. 1922 "Союзний договір про утворення федеративного Союза Радянських Соціялістичних Республік Закавказзя". Вищою владою Закавказького СФСР з'явилася Повноважна Конференція представників, що їх делегували Центральні Виконавчі Комітети Азербайджану, Вірменії та Грузії, а їх виконавчим органом стала Союзна Рада, у віданні якої були об'єднані такі справи Закавказзя: військові, фінанси, зовнішня політика, зовнішня торгівля, шляхи сполучення, народній зв'язок, регулювання праці, боротьба з контрреволюцією й керівництво економічною політикою на Закавказзі. Для об'єднання діяльности всіх економічних органів на території трьох договірних республік, було утворено Виконавчу Економічну Раду, яка діяла на правах постійної Комісії Союзної Ради. Відносини з РРФСР встановлювалися Союзною Радою Зак. СФСР на підставі Союзного договору.[25]) Конституцію Зак. СФСР було затверджено І-им Закавказьким З'їздом Рад 13. XII. 1922.[26]) (Далі буде)

---

1) Justus Perthes, "Taschenatlas der ganzen Welt". Gotha 1944, c. 72.

2) Числа мишарів, якутів, алтайців, кипчаків і бухарців подано за даними 1936 р., за браком новіших відомостей.

3) Див. С. Сулькевич — Населення СРСР. К. 1940, ст. 39; С. Диманштейн — Итоги разрешения национального вопроса в СССР. М. 1936, ст. 7-10.

4) М. Субботин — За правильную организацию хозяйства оседающих кочевой Туркмении. "Револ. и национальности", 1933, ч. 12, ст. 35.

5) М. Немченко — Национальное размежевание Средней Азии. М. 1925, ст. 12.

6) Б. Куфтин — Киргиз-казахи. Культура и быт. М. 1926.

7) Див. часопис "Революция и Национальности" 1933, чч. 5-6, ст. 13.

8) А. Богданов — Усилить работу среди нацмен. "Рев. и Нац.", 1935, ч. 2, ст. 78.

9) М. Дубенский — Краткий курс экономической географии ЗРФСР. Тифлис 1925, ст. 26.

10) 975,2 тис. — див. М. Литвинов — Кавказ. СПБ 1884, ст. 30; крім того, татарів — 123,3 тис. і Кумиків — 76,3 тис.

11) Закавказье, Стат.-екон. сборник. 1925, ст. 148.

12) Е. Реклю — Земля и люди. Всеобщая географія. Том VI, СПБ 1883, ст. 159-161.

13) М. Ткешелов — Азербайджанские татари. "Сборн. материалов по етнографии Дашковского Етнограф. Музея". Вип. III. М. 1888, ст. 106.

14) Див. Енциклопедический Словарь Брокгауза-Ефрана, том 26, ст. 838.

15) А. Ставровский — Закавказье после октября. М. 1925, ст. 76.

16) Ел. Драбкина — Грузинская контрреволюция. Ленинград 1928, ст. 9.

17) А. Ставровский — Закавказье после октября. М. 1925, ст. 43-46.

18) Ел. Драбкина — Грузинская контрреволюция. Лнг. 1928, ст. 134.

19) Большая Сов. Енциклопедия, том I, "Азерб. ССР."

20) Ел. Драбкина — Грузинская контрреволюция, Лнг. 1928, ст. 88.

21) И. Трайнин — СССР и нац. проблема. М. 1924, ст. 181.

22) Там же — ст. 187.

23) Див. "Известия ВЦИК" 1920, ч. 91.

24) Див. "Собрание Узаконен.", 1920 р., ч. 85, ст. 426.

24а) Див. "10 лет Закавказкой Федерации". Тифлис 1932, ст. 11-14.

25) Історія Радянської Конституції. К. 1937, ст. 187-188.

26) Там же, ст. 200-209.

Докія ГУМЕННА

Перервана пісня надії

„І перервану пісню надії,
Недоказану казку краси
Я співатиму далі, як вмію,
Крізь безсмертну барвінкову синь".

Авенір Коломиєць — „Заповіт"
Вербна неділя 1946 р.

І.

В історії нашої літератури є багато недоспіваних пісень краси. Багато пристрасних талантів і прекрасних блискучух умів ідуть у землю перше, ніж встигнуть розгорнутися на всю потужність і процвісти неповторним цвітом. Згадаймо Л. Українку, А. Свидницького, В. Доманицького, І. Руданського, А. Тесленка, П. Грабовського, В. Антонича...

Кажуть: обставини заїли, кажуть: в убогім культурнім кліматі стік талант, а природні багатства України не для нашого цвіту інтелектуального. Для нього — сухоти, злидні, цькування.

Несподівана пісня краси Авеніра Коломийця і така, і не така. Така, — бо все, сказане щойно, стосується і його. Не така, бо судилося йому свій короткий вік прожити в часи струсів, землетрусів, пожеж, воєн, нищення і становлення в цім смертоносним вихорі подій нової доби української історії.

Історико-літературне значення Авеніра Коломийця полягає в тому, що він своєю життьовою і творчою практикою ніколи не відривався від тих процесів, які відбувалися в цілому українському світі, з тією відміною, що він проходив цей шлях не на східних землях, не в центрі України, а поза державними кордонами УРСР. Постать А. Коломийця перегукується з такими діячами української культури, як плеяда Вапліте, Курбас та інші і хоч ніколи не мав з ними жодних організаційних зв'язків, — ідейно він належить до цього могутнього ґрона представників нової української духовості.

І це не випадково, що в усіх землях України, XX століття, хоч і розділених кордонами, хоч і під тиском якихось чужих державних машин, виникають однакові історико-літературні явища, споріднені ручаї духового життя. Під цим кутом зору повчально простежити життьовий і творчий шлях А. Коломийця, його біографію.

ІІ.

Перша риса, що впадає в око при знайомстві з творчістю і особистістю А. Коломийця, це його непровінційність, відібраність, непідпорядкованість будьякому шаблону й вузькоглядності, європеїзм у найкращому розумінні цього слова, незалежність світогляду, безстрашність у захисті своїх поглядів, непримиренність до будьякого насильництва, і, насамперед, українська стихія, прямування центральними шляхами української думки. Перше, що хочеться знати — звідки ж він такий узявся?

Якраз із далекої від міських центрів, тихої провінції, спасенної зеленої Бережниці на Волині. Там зростав Авенір із сестрою Ніною, діти удови Каленика Коломийця — адвоката та просфірниці Антоніни Коломиєць з священничого дому Кульчицьких. Батько Авеніра, виходець із міщанського стану м-ка Городець на Волині, де народився й Авенір, помер рано, в 54 років, Авенірові було тоді 5 років.

Тихий удовиний дім був зразково поставлений, сяяв чистотою, й порядком, мати кохалася в квітах і щодня стирала порошинки в білосніжній кімнаті Авеніра, — був він дома, чи десь добував науку.

Про далеке дитинство юнак Авенір мав, все ж не такі одилічні спогади. 10 років було йому, коли перша світова війна вигнала удову Антоніну Коломиєць з двома дітьми на схід. Опинилися в Одесі, потім у Білгороді, потім у Житомирі. Власне, в Житомирі родина переживала революцію 1917 року. 13-літній Авенір там ходив до ґімназії, там пройшли перші борозни, розорюваного згодом усе життя, світогляду. Ось початок вірша „Погром" із збірки „Провісні кадри" 1932 р.:

Я хлопцем був
І з чаєм їв тоді пшоняну кашу.
І над усе тоді мені хотілось мандоліни.
Карбованець, тризуб,
Рублі, де серп і молот, —
Мінялися у місті
Місяцем щотижня
З гарматами й прапорами разом.
На вулицях, в домах
І стук, і рух, мов вимер.
І снилися старим напалені квартири,
І нудились малі за рамами вікон.
Сидів тоді і я
В голоднім, зимнім домі,
В подертих чобітках,
В церованих штанях".

(„Погром", 1930 р.)

Добравшись нарешті, до тихої Бережниці, Авенір не довго там сидить. Їде вчитися до Крем'янця на Волині в семінарію. Делікатність характеру і очевидно небажання тривожити матір грошовими клопотами проявляється в одній деталі, яку випадково жартма розповідає Авенір Коломиєць уже в останній рік свого життя. „Я собі уявив, що найдешевший спосіб студентові прохарчуватися, то обідати яблуками. В обідній час виходив на базар, купував яблука й так обідав". Очевидно, велика доля автобіографічности є й у вірші „Син".

— Мамо, я гарно себе почуваю,
Ситий, обутий, нема мені зла.
Ти не турбуйся Кінчаю. Бувай же! —
Мама щотижня читає листа.

Мама відписує. Син десь далеко
В місто поїхав давно вже служить.
Ось уже знову на кублах лелеки,
Братики ж знову уже на межі.

То ж і не диво: за сином у тузі,
Мама все сина зове погостить.
— Добре, ,приїду, лиш праці позбудусь —
Ця обіцянка у кожнім листі.

Але ж листи ті не син, а товариш
Пише за сина півроку в село.
Правди не зрадить, шануючи старість,
Годі вже зморщок на сиве чоло.

Нащо ж та правда, що впала б обухом?
Вірить нехай, що щаслив одинак.
Правда ж — полинь, як скорбота, отрута:
Весну й лелек син стрічає з-за грат.

(Збір. „Провісні кадри", 1932 р.)

Крем'янецьку семінарію А. Коломиєць закінчує з відмінними оцінками 1926 року. Після цього вступає до Варшавського університету, вчиться на стипендії й закінчує там 1930 року два факультети — філологічний та православної теології. А по закінченні університету вертається на західну Україну. 1930 року в літературних колах Львова з'являється ставний, витончений та елегантний молодий поет з тонкою зовнішністю людини „не від світу цього", гострий і молодечо сміливий, справжній барс у критичних статтях (до речі, один з псевдонімів А. Коломийця — Лесь Барс).

З'являється він не де, як у „Нових шляхах" (тодішньому крайньому лівому журналі) у групі Антона Крушельницького. Цілком підпирає настановлення й погляди групи цих так званих тоді радянофілів, або ще інакше — „комунізуючої галицької інтелігенції". Очі групи А. Крушельницького були звернені на схід, на радянську Україну, задивлені вони були у нечуваний зліт української культури, закохані були в розквіт літератури й мистецтва на радянській Україні. Полонили їх такі імена, як Курбас, Антоненко-Давидович, Хвильовий, Зеров, Бойчук, Тичина, і багато інших. Засліплювало кипуче літературне життя — різноманітність угрупувань, літературні дискусії, видавнича робота, — повнокровне життя молодих українських сил.

А в Галичині того часу — якась учителька на селі написала повість, якийсь радник на емеритурі пише спогади, якийсь адвокат без посади пробує віршувати... Галичина, провінція великих імперій, жила застарілими відгомонами того, що вже давно перекипіло в західній Європі.

З того всього, що вибирати? Іти на службу до польської культури? Нидіти в пережованих ідеях? Чи приєднатися до того процесу, що відбувається на центральних землях України, виходить з її надрів?

Замкені наглухо кордони, уміло підібраний експорт духових цінностей і приховування жорстокої боротьби в Україні за Україну не дозволили групі М. рушельницького побачити об'єктивно й тверезо справжній стан речей. Найкращим доказом того, що А. Крушельницький повний був своєї віри в радянську Україну, є його переїзд до Харкова. Найкращим доказом, що Радянському Союзові потрібно було якнайшвидше знищити українські культурні сили, є знищення родини Крушельницьких. А. Крушельницький стає жертвою своєї віри і одночасно — історія його — пересторогою та щепленням, що лікує від радянофільства тих, які не поїхали слідом за ним і не були також знищені. Очевидно, й Авеніра Коломийця.

Активне співробітництво А. Коломийця в „Нових шляхах" є одною з основних віх життя й творчости його, яких проминути побіжним згадуванням не можна. Не можна розглядати це, як навіки приліплений ярлик до людини, — як це й досі роблять одні, не можна розглядати це, як помилку, що фатально вплинула на всю подальшу долю письменника, як певний час думав сам А. Коломиєць. Не можна й розглядати цей етап, як зраду Україні, а всю подальшу діяльність вважати фальшивою й підозрілою, як робили інші.

Етап, перейдений А. Коломийцем, не випадковий заскок одної людини. Це типовий для цілого покоління української, чесно думаючої, інтелігенції процес, а саме для тієї частини її, яка вважала, що тільки разом з усім народом можна йти в майбутнє, яке воно не є. Те, що переживає Україна, є дійсність, а дійсності ніщо не може викреслити з історії.

Чим же орієнтація на різних „ визволителів" є чесніша за орієнтацію на власні сили народу, що проявилася в буйних пагонах розвитку культури тих років? Коли ті, що увіч бачили пекельне змагання українських сил з антиукраїнськими колонізаторськими, коли в о н и не розуміли химерних сплетінь боротьби відродження України з убивчою й смертоносною силою, що наступала на Україну, то як же можна кинути обвинувачення в сліпоті тим, хто були мурами відгороджені від радянської дійсності?

Не диво, що по А. Коломийцеві ударив фінал „роману" А. Крушельницького з Радянським Союзом і тим більше не диво, що по цьому А. Коломиєць шукає ширших обріїв, шукає місця розпросторення своїх інтелектуальних сил. Не диво, що і в східній, і в західній Україні трапляється однаковісіньке явище. Іван Кочерга, бухгальтер з Житомира, зневірений у бюрократично-департаментському апараті Радянської спілки письменників України, перекладає свою п'єсу „Майстри часу" на російську мову, надсилає її на конкурс до Москви під назвою „Часовщик и курица" — і дістає 1-шу нагороду. А. Коломиєць (1933 р.) зі Львова надсилає до Варшави на конкурс п'єсу „В іменю" під гаслом-псевдонімом „Старт" — і дістає 1-шу нагороду (Див. „Вядомосьці Літерацке", 23. 7. 1933 р., Ч. 32 (505) вислід конкурсу. Автор-лавреат, звільнений від вступних іспитів, вступає до Варшавського інституту Театрального Мистецтва і дістає змогу протягом трьох років кваліфікуватися в режисерсько-драматургічному мистецтві. Протягом цих років він дістає широкі можливості познайомитися з Европою. Щоліта їздить він на студії-екскурсії — до Риму, Парижу, Венеції, Білгороду для ознайомлення з театрами столиць. Ці подорожі розширюють його світогляд, вишліфовують і оформляють вже назріле заперечення недавнім захопленням, закріпляють найкраще.

До цього часу відноситься його філософська п'єса „Єретик" (1936 р.), хоч написана як давно, а актуальна й сьогодні.

Справді бо, чи багато в нас людей, які всім сво-

їм єством належать рідній землі, отій зеленій Бережниці на Волині, скуштували гіркої східньої й п'янко-іскристої естетичної, а часом солодкавопозолоченої західньої, все те перетопили й собі і... відмовились від блискучої режисерської кар'єри в польському столичному театрі? Знамениті діячі польського театру Леон Шіллер, Зельверович після дипломної роботи А. Коломийця, „Балаганик" (інсценізація за одноіменною поемою А. Блока) дуже й дуже запрошували А. Коломийця зостатися у Варшаві на блискучих ролях. Але А. Коломиєць відмовляється, вертається 1936 року на Волинь і в Луцьку дістає право й дозвіл організувати український театр з европейським репертуаром. Працює 3-4 місяці, але наражається на ворожість та нерозуміння з боку оточення. У місцевій газеті з'являється стаття, наповнена цькуванням, інсинуаціями та погрозами на адресу А. Коломийця. Пригадалося йому „радянофільство", смертельний і незмивний гріх співпраці в „Нових шляхах", обізвано московським агентом, запроданцем тощо, що і зіпхнуто з кону.

Тому, хто звик продаватися, нічого лекшого не було б, як знов те саме зробити. Кожну хвилину міг А. Коломиєць порвати з українським оточенням і піти на режисуру до Варшави, чи взагалі до польського театру, міг нарешті кожної хвилини піти викладачем до польського народнього університету. Але й відіпхнутий своїми земляками, він чужих не хоче. Він знаходить вихід з цієї бездоріжної ситуації справді в дусі свого глибокого почуття зв'язку із своїм народом. Все більше й більше закріпляються його зв'язки з селом, з простим селянським світом, із землею. З 1936 р. по 1937 р. живе він у с. Садах Малих на Дубенщині, потім у с. Ситно на Дубенщині до 1939 р. Маючи життьовий заряд на організатора великого маштабу, в селі він не може обминути громадське життя, — Шевченкові свята, академії, національні свята завжди проходили за його безпосередньою участю й керівництвом. Одночасно писав він. В цей час написано й видруковано книжку „Казка темного бору", багато віршів, веснянок та оповідань у журналі „Світ дитини" (м. Львів). На цей час припадає його вступ до Міжнародньої есперантської організації, він активно працює в справі поширення есперантського руху на Волині. Перекладає на есперанто український національний гімн „Ще не вмерла Україна' й надсилає до Швайцарії. Також надсилає підручник есперанто для українців до Централі есперантського руху в Женеві, де його прийнято до друку. До цього часу відноситься й написання повісти „Іржа на лезі", спалена під час більшовиків. Десь у ці часи викінчено й повість „Тіні над прикренями" (1932-1938 р.) Сюди ж відносяться й поезії, присвячені Волині.

Земля дідів дасть тобі і силу, й віру в майбутнє, їй в часи тупого бездоріжжя складає поет молитву:

Молюсь, о земле, я — амеба,
я — порошина, випар твій,
молюсь, зневірений, що небо,
таки ударить громом в гній,
зжере і гній і наші пута!
Молюсь, о небо, земле, сил зроди,
і там, де трупи вколо трупа,
хай стануть блискавки ряди!
Всього, чого колись благали
від неба прадіди й діди,
батьки, жерці й тіла весталок, —
зроди. О земле, ти зроди!
Як треба — злив чи льоду-граду,
як треба пошестей, чи чуд,
як треба — полум'ям у зраду
удар і вилікуй мій люд!
Молюсь, о земле, будь родюча;
о будь же щедра, щедро дай
в цю мить... бо спізнишся й домучать
мене й тебе — мій рідний край!

(„Молитва", 1936 р.)

Але хоч і знайшов свій вихід письменник, вернувся до землі, а проте жаль має: чому? Є сили, є розум, є кваліфікація, — а нема де прикласти себе, нікому непотрібний. Нічим не погрішив перед своїм народом, а сиди німий. Він шукає відповіді, шукає своїх помилок. Ось вірш, датований 1939 роком, „Мої помилки":

Стань і глянь:
Усе погано.
Поправляти вже нерано.
Все стартую,
все удаль,
хтось до мене
має жаль.
Все життя
це помилок
не одна, не дві —
мішок.
Всякий крок
когось болить:
я вперед,
а хтось кричить.
Очі їх —
на мене зизом,
слово їх —
до бою визов,
Чи ж прийнять?
Ставать до бою?
Тратить час?
Не буть собою?
Знаю я:
це заздрять люди.
То чому ж
самі не блудять?
Хай, як я:
всього торкнуть,
Ех, ширінь,
широка путь!
Ех, ширінь,
жага свята!
Ех, щораз —
нова мета!
А як мет
здобуду вщерть,
хай прийде
із векслем смерть.
Тільки їй
зложу ралець
і порожній
гаманець!

Та історія готувала в нагороду за тупу дійсність гострі переживання, аж занадто гострі. 1939 роком розпочавши, сипле вона удар за ударом на всі землі України, східні й західні. Не менше терпить і Волинь. Приходять культуртрегери зі сходу — нарешті, хто мріяв, увіч побачив тих, за ким тужив. Не треба довго описувати гіркости Волині, варто прочитати вірш А. Коломийця „Черга і мегафон" з циклю „З років покути і прозріння".

Немов зів'ялий хвіст великого дракона,
звивається черга у місті хідником.
Уже постигли всі. У грудях вже холоне.
А двері ще де-де, з розбитим двері склом!

Поволі мовкне річ, слова бояться стужі
І вуха вже глухі на повінь злих спліток.
Так радо би когось тепер язик спаплюжив
за холод і за хліб, за черг повільний крок.

При дверях завжди стиск, мов річка біля гирла;
і крізь розбите скло десятки пруться рук,
потріпані немов, знесилені, мов крила,
що знестися ще раз хотіли б понад брук.

А там десь із гори, мов сто попів з амвона,
зі щогли в вулиці дереться мегафон:
Про Арктику, про крах фінляндського барона,
про кращу із епох, про Сталінський закон.

Про трактори нові, нові міста, колгоспи,
про норми шахтарів такі що хоч співай!
про масові нові селянські щирі прозьби,
щоб виселить їх всіх кудись за рідний край.

Невтомний мегафон, мов сто попів з амвона,
зі щогли в вулиці кричить все і кричить:
про все, лиш не про те, що довгий хвіст дракона,
що в місті ліків брак, що в місті — менінгіт...

(1940)

Поет і громадянин, що живе тими ж думами, як і народ, пульсує одним із ним пульсом, він співставляє дійсність та гасла і не приймає фальшу. А це ж не був той, хто з упередженою ворожістю прийняв прихід нової влади. Це був один з тих, хто все життя готувалися до широкого розмаху праці; хто готов був повірити в так щедро розсипані обіцянки гасел. 1-го листопаду 1939 року переїжджає він у Дубно, стає викладачем старших кляс середньої школи та режисером Палацу піонерів. Він палко прихоплюється до праці культосвітньої, кидається у вир громадської роботи... та не так, як того хотілось би владі. На конференціях, з'їздах та в прилюдних промовах він відкрито, виходячи з засад своєї індивідуальности, критикує дійсність. Він прямо каже:

„Я жду того дня,
коли газети
не будуть, як хитра нянька,
з цукерком у руці,
або як шпіцрута
в руках погромника левів,
або на голову мішок
з густого серпанка"...

(„Повернувши від виборчої урни", 1940р.)

Але:

„Не знати,
чи ми без контроля
навіть в постелі..."

(там же)

Репутація „радянофіла", що вже зіпсувала життя, що перековеркала йому не раз, а кілька, його письменницьку, наукову й режисерську кар'єру, тепер знову обертається грізним вістрям проти А. Коломийця і вже від володарів Дубна 1940-41 року. Він виявляє самостійність і непідпорядкованість думання офіційним приписам, — він є підозріла особа, та ще й колишній комунізуючий. Почалася гра в кішки-мишки; правда, перервана війною 1941 року. „Мишка" в перший день війни покинула Дубно, а за дві години прийшли арештувати А. Коломийця.

А тимчасом події несуться виром, переганяють задуми й поринання, приголомшують, розносять у тріски вчорашню сталість щодня. За культурою „найпередовішої в світі країни соціялізму" на збомбардовані села й міста Волині насувається культура „нової Европи": пожежі, десяткування, погроми, полювання за робочою людською силою. Чорна депресія налягає на всі шари суспільства. Німцям не потрібні українці в Україні, не потрібна їм освіта. Закриваються школи. А. Коломиєць, працюючи керівником шкільництва в м. Дубні, займає різку позицію проти замкнення шкіл та вивозу вчителів на примусову роботу до Німеччини. В результаті — звільнення з роботи. А. Коломиєць береться за організацію театру, стає директором і режисером, одночасно працюючи в Музичній школі викладачем. Ця робота переривається арештом, що стався на другий день після відкриття театру. На відкритті А. Коломиєць виступив з гострою промовою проти нищення німцями культурних і мистецьких установ, проти терору і репресій. Другий раз; 1943 р., був заарештований, як закладник у порядку репресій проти дій УПА.

(Продовження на сторінці 29)

ОСТАП ВИШНЯ

Відкриття полювання

Власне кажучи, щороку "вікриття полювання" буває двічі: 1 серпня на птицю, а 1 листопада на звіра, але якось уже так утрадиційнилося, що за урочисте, коли хочете, свято серед мисливців уважається перше відкриття, коли після довгої перерви у вас у руках знову улюблена вами рушниця і ви знову маєте змогу не тільки, сказать би, поповнити свої продовольчі ресурси, не тільки допомогти державі в м'ясозаготівлях, а й задовольнити себе, як природознавця, природофіла й спортсмена.

Полювання, як бачите, не якась там легковажна дурничка, не дрібничка, а дуже й дуже поважна справа, особливо для таких громадян, як ми з вами...

Відкриття...

Скільки турбот, хвилювання, нервозности, доки все в тебе в порядку: і рушниця, і набої, і одежа, і рюкзак, — одне слово, все, що потрібно для серйозного, добутливого полювання...

А куди їхати?!

А з ким їхати?!

Куди їхати?!

Ну, як ви одразу зможете вирішити, куди їхати, коли сьогодні вам кажуть:

— Біля Борисполя, на озерах, качки тієї, ну, як хмари! Повірите, як випливуть, ну, як тої ряски! Одне одного просто давлять. Оце вчора приїздила звідтам молодиця, так казала, що її свекрові кум його казав, що кумова баба чула од свахи, що та сама бачила, як коноплі мочила, що нема куди через тую качву коноплини ткнути! Поїдемо, га?!

— Поїдемо! Тільки в мене набоїв обмаль!

— А навіщо вам багато набоїв! Та там з одного набою торік по 24 качки били. П'ять набоїв — сто двадцять штук. Самий крижень майте на увазі. Важка

птиця: більш як сто двадцять штук не піднесете!

Взавтра ви почуєте:

— Куди на відкриття?

— Думаю до Борисполя.

— До Борисполя? Чого? Хіба на сухому качки плавають?!

— Як, "на сухому"?!

— Та там же озера повисихали! Та там за весну й аз літо ніхто навіть і не чув, щоб хоч одна закахкала. Ранньої весни прилетіло було туди чималенько табунів, покружились трохи й усі на Носівку! Чули про Носівку?!

— Чув!

— Та там з усього Лівобережжя качки ще на весні позбирались. Стихійне нещастя: соняшники всі потолочили. А на луках через гнізда трава не виросла. гніздо на гнізді, траві нема де рости. Ні, коли їхати, то тільки в Носівку!

— Ну, поїдемо на Носівку!

І ще через день:

— Драстуйте! Готові до відкриття?

— Готовий.

— На Яготин?

— Ні, на Носівку!

— Тю! За жабами?

— За якими жабами?

— Та в Носівці самі жаби! Коли вже їхати, щоб з качками бути, так тільки на Яготин. От там качки...

І т. д., і т. п.

З ким їхати?

Ах, хіба ж є серед мисливців, серед людей, що люблять тихі вечори над озерами, що чують ніжний шелест очеретів, що пам'ятають: "Тихше, тихше, не диши, нас почують комиші...", що крик бугая на болоті бренить в їхніх ухах, як козловське распреп'яніссіме ля в серці тихомрійної бльондинки, що загадковий тихий плеск на озері в їхнім серці одгукується трепетними перебоями, що коли під вербою, чи під копицею все вже розказано, і настає на хвильку тиша, — обов'язково ту тишу заколише одностайне чарівне:

Зоре моя, вечірняя,
Зійди над водою... —

хіба ж є серед цих людей хоч один, з яким би не можна було поїхати на відкриття полювання?!

...Ну, поїдете ви з Іваном Петровичем...

На зеленому килимі, під задумливою вербою, після третьої стопки точитимуться спогади про знаменитого його гордона, — таких псів тепер не буває! — який одного разу став на стойку в густій ліщині на вальдшнепа, та так став, що ніякими свистками, ніякими гудками його не можна було зрушити з тої стойки, довелося його залишити в лісі, бо настала вже ніч, а потім обставини змусили Івана Петровича на другий день ранком виїхати з того міста. Повернувся він аж через рік, згадав про пса, пішов у ліс, розшукав ті кущі:

— Дивлюсь, стоїть кістяк мого гордона, і стоїть з піднятою правою лапою! От був собака! Мертва стойка! Такого собаки я не бачив! Даси, було, в зуби йому записку й гроші: "Джек! Миттю пляшку вина!" За півгодини вже летить з вином. Тільки не можна було більше грошей давать: решту обов'язково проп'є!

Десь оддалік дере деркач, б'є перепел, потім усе затихає, сам кудись провалюєшся і бачиш, що там за столом сидить Джек і пропиває хазяїнову решту.

...А як поїдете ви з Петром Івановичем, то він вам розповість, що він більше любить полювати звіра, а птиця це так тільки, за традицією! Петро Іванович — гончатник... І яка в нього є сука "Флейта", як вона ганяє! По два місяці вовка ганяла. А спочатку боялась, перший раз як наткнулася на вовка, вискочила на просіку "бліда-бліда, як стінка!". "Чотирнадцять вовків колись за нами з "Флейтою" гнались".

— Ну, Петре Івановичу! — Невже таки чотирнадцять?!

— Факт! Спитайте "Флейту"! і обидва сірі!

...Пилип Федорович розповість вам про короткозорого старенького бухгалтера, пристрасного мисливця, жертву фантастичних вигадок усієї компанії, з якою він завжди полював. Ви дізнаєтесь про зайця, який після бухгалтерового пострілу з страшним криком "н-н-яв!" — вискочив на вершечок телеграфного стовпа, і як переляканий бухгалтер кинув рушницю й, причитуючи "да воскреснеть Бог", біг три кілометри додому...

— А то, бачите, я сам натяг на кота заячу шкурку й посадив біля телеграфного стовпа, на дорозі, де мав іти той бідолаха-бухгалтер...

— Та й це ще не все! — додасть Пилип Федорович. — Одного разу ми прикололи шпилькою до вбитого зайця папірця з написом: "За що ви мене вбили?!" та й того зайця посадили під кущем і спрямували на нього короткозорого бухгалтера. Він — бах! Заєць — беркиць! Підбігає, а там такий на записці заячий докір! Що сміху було!

...А чи не пореготались би ви з оповідання одного старенького дідуся, як він колись, бувши молодшим, не мав рушниці, а завжди додому з качками приходив.

Як же це так?

— А так! Отам на плесі завжди качки є! От я на острівок перепливу та в очереті й заховаюсь. Знаю бо, що обов'язково хтось із мисливців туди прийде по сидячих бити. Коли так: бачу — підкрадається... Ббах А я в очереті як закричу: "Ррятуйте!" Ну, він зразу дралала, бо думає, — убив когось, чи поранив! А я тоді роздягаюсь, качечки позбираю і додому...

...Покотилася зоря. Булькнув у воду водяний щур... Закахкало спросоння криженя... Пискнула очеретянка... Десь далеко прогув паровик...

Ви лежите й линете думками до колег своїх, що на всій земній кулі полюють: в Арктиці й Антарктиці на гренландських китів, у тайзі — на білку й на ведмедя, у тундрі — на пісця, у Полярнім морі — на моржа...

Сіріє...

— Фіть-фіть-фіть! — прорізало повітря чиря...

— Ббах!

Перший постріл!

Полювання почалося!

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro Junction — Tel.: AM. 1-1371

РІК КОБЗАРСЬКИХ ЮВІЛЕЇВ

Григорій Китастий

У цьому році українці відзначають два визначні ювілеї: 150 років з дня народження визначного кобзаря Остапа Вересая, якому завдячуємо збереження до наших часів багатьох дум та історичних пісень не тільки в текстах, а й у музичному записі, бо саме від нього Микола Лисенко зробив ті записи, — і 30-тирічний ювілей Капелі бандуристів ім. Тараса Шевченка під керівництвом Григорія Китастого (сьогодні під керівництвом Г. Китастого та В. Божика).

Обидва ювілеї мають велике значення для розвитку нашої музики. Та на жаль, відзначають їх українці не одностайно: в Україні з великою пихою відзначено 150-річчя з дня народження Остапа Вересая, зовсім промовчуючи 30-річчя Капелі ім. Т. Шевченка, а на еміграції зовсім промовчано 150-річчя О. Вересая, хоч останнім часом помітно намагання відзначити 30-річчя Капелі ім. Т. Шевченка, хоч це відзначення й носить переважно реклямний характер (у зв'язку з відновленням діяльности Капелі і її концертами).

А між тим ці два ювілеї мають однаково всеукраїнський характер. Бандура — своєрідний український музичний інструмент, якого не знає жоден інший народ. Саме в супроводі бандури (чи кобзи, як вона раніше звалась) у давні часи виконувались думи, оригінальної (знову таки виключно української) форми історичні поетичні твори, які займають дуже визначне місце в історії нашої духової культури. Акад. Перетц визначає думи як "гармонійний синтез культурно-індивідуальної творчости з народньою, яка постала на руїнах старого епосу", отже думи — це, ніби, розвиток нашої історії з найдавніших часів аж до сьогодні.

Про походження дум досить докладно говорить акад. С. Єфремов: "Зародились думи безперечно на культурному грунті. Творцями їх були ті інтеліґентні й півінтеліґентні люди, що стояли близько подій, але через те, що події зачіпали зглибока інтереси ширших кіл суспільства, думи ставали за їхню ідеологію, прищеплювалися в народі і тратили сліди свого індивідуального походження, набуваючи натомість рис колективної творчости. Особливий стиль дум, їх рясна образність, багатство на словесні оздоби, надзвичайно кольоритна мова з слідами високої культурности творців — справді гармонійно поєдналися, щоб дати високі зразки єдиного, може, в своїм роді літературного синтезу."

У старі часи думи не співались, а проказувались під акомпанімент бандури. Бандура в старі часи була виключно сольовим інструментом, а ніколи не оркестровим. З старих кобзарів, відомих в історії, особливо уславились Остап Вересай, Ів. Круковський, Мих. Кравченко та інші, від яких і було записано вперше думи та історичні пісні.

З початком революції в Україні відновлюється (особливо на Полтавщині) кобзарське мистецтво. У цей час уславився сліпий кобзар Кучугура-Кучеренко, який, як свідчать очевидці, виступав завжди з двома бан-

ІЗ СОНЕТІВ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА

XVIII.

Чи я назву тебе липневим днем?
Ти в ласках завжди стриманіша й краща.
Погідне літо промине мигцем,
Оквіття рож вітрів поглине паща.

І часом око неба так пече,
Що потрачає власне злото в хмарі.
Краса красу долає гаряче
В природи змінах, відданих загарі.

Твоє ж одвічне літо не зв'ялить
Ніде й нічим, — воно в тобі яскріє.
Не стане смерть у затінок манить
Тебе, як здійсниш ти останню мрію.
Допоки диха муж і має зір, —
Тобі життя даватиме без мір.

LXXI.

Не плач за мною, як скінчу свій вік.
Тоді почуєш, як жалоба дзвону
Звістить світам, що я назавжди втік
Від підлих днів — на підлі черви скону.

Забудь, читаючи, мої слова.
Я в тебе так залюблений шалено,
Що хай твоя прекрасна голова
Не знає жалю в споминах про мене.

Коли мій вірш тримає п'янь твоя,
В цей час я тлію під вагою плити;
Не повторяй моє мале ім'я,
З моїм життям твоїй любові гнити
Дозволь, благаю, щоб розважний світ
Не насміхавсь над горем наших літ.

Переклади **Яра Славутича**

Примітка: Англійські сонетисти в переважній більшості не додержувалися строгої форми італійських чи французьких сонетів. Поруч прагнення максимально передати зміст, перекладач також повністю зберігає форму Шекспірових сонетів, що саме й відбігають від канонічних зразків. — Я. С.

дурами: одна з них була настроєна на мінор, а друга на мажор, щоб не тратити часу на перестроювання в час виступу. Кучугура-Кучеренко співав не тільки по хатах, але й на сценах, зокрема в Полтаві, маючи завжди великий успіх у слухачів. Як свідчить один з

Володимир Божик

основників Капелі ім. Т. Шевченка Й. Панасенко (див. фото на обкладинці журналу), під впливом виступів Кучугури-Кучеренка, та за його ж порадою, у Полтаві створено студію, з якої потім і виросла Капеля ім. Т. Шевченка. Сталося це в січні 1923 р. З основників тієї Капелі зараз є серед нас Йосип Панасенко, Григорій Назаренко та Павло Міняйло.

Коли говорити про мистецтво гри на бандурі, то неможливо обминути ім'я музичного етнографа-дослідника й письменника Гната Хоткевича, який від 16 років життя почав досліджувати народню творчість, зокрема кобзарство. Він створив, так би мовити, теоретичну базу для бандури, удосконаливши сам інструмент і створивши визначні музичні твори для капель бандуристів. Його музична поема "Байда" (яку багато наших читачів мали нагоду чути у виконанні Капелі ім. Шевченка під управою Гр. Китастого) та дума "На Чоронму морі" (на жаль, досі мало відома), — являють досі неперевершені зразки музичних творів для бандур.

У 1927 році Гнатові Хоткевичові уряд УРСР доручив створити Всеукраїнську Державну Капелю Бандуристів. Тоді в Україні існувало декілька таких капель (у Києві, Харкові, Полтаві, Дніпропетровську, Запоріжжі, Умані, Миргороді тощо). Г. Хоткевич вивчає ці всі капелі і його вибір упав на Полтавську капелю, від якої й бере свій початок Капеля Бандуристів ім. Т. Шевченка.

У пореволюційні часи бандура відвойовує собі все більше й більше місця в нашій музиці і взагалі в нашій культурі. Її вивчають і вдосконалюють на спеціяльних факультетах у музичних інститутах, вона тріумфально бренить у кінофільмах ("Богдан Хмельницький", "Дума про козака Голоту" та інших). Музика бандури, записана на патефонні плити, завойовує, врешті, ринки Европи й Америки.

Переоцінити значення для нас бандури важко, бо бандурою ми обдаровуємо світ цілком своєрідною музичною формою, органічно національною, українською, — факт, що має для нас сьогодні не тільки моральну, а й політичну вагу.

Останнє слово у мистецтві гри на бандурі ще далеко не сказане. Можна скоріш сказати, що ми стоїмо лише на початках буйного розвитку цього мистецтва. Над цим працюють українці в Україні (скільки дозволяє на це ворожий окупаційний режим), над цим працюють і наші музики на еміграції, зокрема Григорій Китастий, який сьогодні є не тільки визначним керівником Капелі бандуристів, а ще й визначним композитором.

Нижче містимо дві поезії, присвячені 150-річчю з дня народження одного з найвизначніших наших кобзарів — Остапа Вересая. **П. Вол.**

Максим РИЛЬСЬКИЙ

ВИСОКИЙ СПІВ

Чи в місті Глухові на ринку,
Де скрип возів і людський грім,
Чи серед степу на спочинку
Удвох з поводарем малим,

Чи у компанії корчемній,
Голоти радості сумній,
Підвівши вгору очі темні,
Кобзар підносив голос свій.

Співав про втечу із Азова,
Про удову та трьох синів...
Немов самого серця мова,
Лунав його високий спів.

А то заводив жартівливу,
Але глибоко жарт влучав,
Коли дворяночку пестливу
Бичем нещадним він шмагав.

Була проте у нього пісня
Своя, улюблена, одна.
Погрози й кари лиховісні
Йому приносила вона.

Співав — душа сама співала
Співав — народ співав то сам, —
Що кривда скрізь запанувала,
Що правду віддано панам.

Співав, похилий, нездужалий,
Співав — і серцем молодів,
Співав — і люди оживали,
Співав — і ріс народний гнів.

Співав — і йшла луна по хатах,
Як вічовий веселий дзвін.
Ножем неситих і багатих
Разив у саме серце він.

І вірив він: хай кривда кряче,
Проте ж настане правди час...
Він бачив те, Остап незрячий,
Що зрячий оспівав Тарас.

Олекса ЮЩЕНКО

БЕЗСМЕРТЯ ПІСНІ

Ішов шляхами України,
В мороз і в спеку, і в сльоту,
Через ліси, через долини,
Через кріпаччину круту.

Його не спинить хуртовина,
Ані мороз, ані сльота.
Огонь пісень по Україні
Червоним маком розцвіта.

Казали — він сліпий. Душею
Він чув Тарасові слова
І далі йшов.
Понад землею
Летіла дума вікова.

І сам Шевченко в знак любові
Йому підносить свій "Кобзар",
В якому серця вічний жар,
О, скільки сили в тому слові!

І спів лунає, спів лунає —
В свої серця його берем —
І видиться, як в путь рушає,
Іде кобзар із "Кобзарем".

Ми зряче серце славим, друзі,
І шлях важкий Вересая,
Осінній, зимний,
в полі, в лузі,
Гіркий, немов судьба твоя,
Ні, не корився ти негоді.
Йшов за народ — лишивсь в народі.

І відчуваєш ти сніжинок
Холодний дотик до чола.
І далі йдеш, бо відпочинок
Це — шлях, це — пісня, що вела.

Відомо, хтось тебе навмисне
"Останнім кобзарем" назвав.
Останнім! Чуєш, друже-пісне?
Тобі кінець він провіщав!?

То що ж це так у нас лунає,
І веселить, і підійма?
Ні, смерті вам, пісні, немає,
Як і народові — нема!

Вам слава скрізь луна, повсюди,
Народу любі солов'ї.
Про вас пісні складають люди,
Про вас, співці, брати мої.

ЩОБ ОДУМІВЦІ ЗНАЛИ

На мою рецензію на одне число "Молодої України" (див. "Н. Д.", ч. 43, стор. 27) редакція "М. У." в ч. 5-6 ц. р. дала чималу відповідь, яку я залюбки передрукував би, — бо чому часом не повеселити своїх читачів? — та вона дуже довга...

Про мою критику, про мої побажання й закиди там не говориться нічого, бо нема чого сказати: факти річ, як відомо, вперта, і заперечувати їх неможливо. То замість того "М. У." проїхалась по всіх 45 числах "Н. Д.". І чого там тільки нема! І Любченко малий і нікчемний, і його "Щоденник" не злазить з сторінок "Н. Д." (не так давно "М. У." докоряла нам, що ми вмістили "мікроскопічну порцію "Щоденника" — ми тоді були вмістили лише 2 стор. його), що "Н. Д." восхваляють "платного агента царської охранки Г. Гапона", і про бляшаний патріотизм, і про фашизм, і про комунізм, і що Волиняк образив Буряківця, і що Волиняк дивиться на світ "з перспективи переконаного хуторянина", і що Волиняк хвалить акад. Лисенка, і що Туркало написав погані спогади про СВУ, а Волиняк написав "нефахову" рецензію на збірку поезій Діми і т. д. Є там і погроза 'Н. Д." (не вийде їм, мовляв, наша критика "на здоров'я) і порада редакторові "Н. Д." ходити по Торонті у "вибиваних штанях"... На це все не відповідаємо, бо вважаємо, що вільно кожному мати свою думку і висловлювати її на папері. Ми про демократію не деклямуємо, а її практикуємо.

Але щоб показати читачам "М. У.", що все таки так гніватись за товариські побажання й товариську критику не можна, і що тут заговорили інші причини, ми таки дещо спростуємо, бодай те з писання "М. У.", що має характер якоїсь логіки й фактичности. Ми закинули редакції "М. У." (між іншими конкретними фактами), що вона відділ поезії тримає на "кількох іменах старших поетів, а з молодших на Качуровському, Олександрову..." Оце найбільше й заболіло редакцію "М. У." і вона це "спростовує". Вона називає 26 імен поетів, які співпрацюють у "М. У." В т. ч. названо й... Лесю Українку, яка на наших очах, друкуючись у "М. У.", виростає на справді велику поетку. Шкода, що ще не залічено в цей список Котляревського, Шевченка, Куліша й ще пару десятків поетів — було б переконливіше.

Та менше з тим. З тих 25 імен ще один поет виступає під трьома підписами... Але то нічого: одумівці того однак не знають. З решти (23) поетів є чотири підрадянські, яких до співпрацівників зарахувати не можна. З решти (19) поетів "М. У." 9 давно вмерли вже... З решти (10) шість — Маланюк, Осьмачка, Лиман, Веретенченко, Карпенко-Криниця, Яр Славутич — це або передруки з відомих їх збірок, або випадкові їх вірші. Лишаються таки справжніми співробітниками "М. У." лише три поети: І. Качуровський, Б. Олександрів та Ю. Буряківець (який ще недавно у слові пшениця міг ухитритись зробити три правописних по-

НОВІ ПІДРУЧНИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ

1. П. Волиняк — БАРВІНОК, читанка для 2-ї кляси, стор. 96, ціна $1.00.

2. П. Волиняк — ЛАНИ, читанка для 4-ї кляси, стор. 96, ціна $1.00.

3. П. Волиняк — ДНІПРО, читанка для 5-ї кляси, стор. 112, ціна $1.25.

Усі читанки видані на гарному папері, багато ілюстровані, написані сучасною літературною мовою за академічним правописом. До кожного тексту додано завдання і вправи для самостійної праці учня, що влегшує працю вчителя і робить їх придатними для навчання дітей дома.

Тексти літературно досконалі, переважно класиків і кращих сучасних письменників.

Замовляти:

NOWI DNI
Box 452, Term. A
TORONTO, ONT., CANADA

милки). Повторюємо, що не вважаємо це за добру ознаку "М. У." і дивуємось, що вона на нас за це гнівається. Поетам треба рости, а для того треба друкуватись. Журналів у нас майже нема. То чому б "М. У." не дати їм своїх сторінок?

Редакція "М. У." запевняє, що Волиняк не любить Є. Плужника, Качуровського й Олександрова. Я ніколи не казав, що не люблю Плужника, і справді його люблю. Доведу, що люблю й других двох. Ще в ч. 10 "Н. Д." я вмістив уже портрет Качуровського і дуже теплу нотатку про його. Усі поезії, які він вислав мені, були вміщені в "Н. Д." Коло місяця тому я замовив Б. Олександрову написати про Качуровського другу нотатку і вмістити друге його фото, що Олександрів і обіцяв мені зробити. Про Олександрова обіцяв зробити нотатку я сам і вмістити її разом з фотом на 1-й сторінці "Н. Д." Крім того, він друкується в "Н. Д." з першого числа! Хіба це зветься "нелюбов"?

Про мою іменно любов до Олександрова свідчить ще й те, що я призначив його на редактора пластового двотижневика "Наш Шлях", який я видавав в Австрії, що я рекомендував його Ю. Кленові на секретаря "Літаврів" (обидві платні посади), які я видавав у тій же Австрії, що я власним коштом видав його першу (дай Боже, щоб не останню!) збірку поезій "Мої дні", чим оформив його, як поета, і врешті про мою любов до його свідчить і факт, що я запрошував його (та ще й його приятеля!) видавати "Нові Дні" на спілку, але він відмовився, бо... "треба купити хату". І він купив хату, а я зробив "Нові Дні". І обидва ми щасливі! Але відки він узяв право говорити, що я його й Качуровського не люблю? Щоб виправдати їх монополію на поезію в "М. У."? А чи то чесно так обманювати молодих читачів "М. У." і скеровувати їх проти "Н. Д."?..

Але я їх обох люблю і не люблю, хоч моя нелюбов до них чисто платонічна, бо я все таки **роблю все, щоб їм дати дорогу до читача.** Не люблю їх за їх задрість до своїх колег-поетів. Не люблю їх за їх песимізм і не по літах їх жовчний сарказм. Не люблю їх за мстивість, бо наприклад, І. Качуровський, мабуть тільки за те, що проф. Ю. Шерех не "возвів" його в генії (іншої причини не подається), буквально п'ять літ дуже непристойно і в'їдливо кпить собі з проф. Ю. Шереха на сторінках "Порогів", користаючи з того, що він є їх редактором. Не люблю я їх і за те, що вони переклади з старих, старих російських поетів вважають за найновіше слово поезії. Не люблю й того, що Б. Олександрів, як редактор "М. У.", відзначає роковини В. Короленка, бо Короленко виявив себе ворогом України і тепер йому в Україні (за те іменно, а ніяк не за його твори, які більшовикам таки чужі), ставлять пам'ятники. А в той час українські пісні й одяги він так радо віддає в музей, бо то "бляшаний патріотизм".

Хвалю "М. У." за те, що вона передруковує підрадянських поетів, бо то поневолені патріоти наші, але В. Короленко — таки ворог України і його "гуманізм", як і "гуманізм" М. Горкого, стосується тільки до Росії й росіян, а ніколи до України й українців. Але про це я ніколи не писав, не думаю редакції "М. У." погрожувати (за її прикладом), не збираюсь закривати сторінки "Н. Д." перед Б. Олександровим і І. Качуровським, і таки прошу Б. Олександорва дотримати свого слова і написати мені нотатку про Качуровського і дати мені матеріяли про себе — все те я вміщу.

Щодо Л. Тугай-Бей, яка ніби стала причиною цієї суперечки, то мені справді неприємно, бо ставлюсь до неї з повагою, хоч ніколи її на сцені не бачив, але українську музику, танок і композиторську справу з її діяльности починати таки не збираюсь.

Тепер мушу стати в обороні поетки Діми. Не для неї, а знову для молодих і часом недосвідчених у справах поезії читачів "М. У." Редакція "М. У." запевняє своїх читачів, що Волиняк пише "нефахову рецензію" на збірку Діми (див. "Н. Д.", ч. 37, стор. 21). Я не вважаю себе за рецензента, а тим більше за критика, але все таки чотири поети (які не живуть тільки заздрістю) і пару поважних критиків говорили мені, що та рецензія ніяк не була погана. Тепер Б. Олександрів підсуває своїм читачам думку, що Діма "позичає" (навіть копіює) образи й теми з... П. Горотака (Збірка "Дияболічні параболи" П. Горотака — 70% творів Ю. Клена й 30% творів Л. Мосендза, як говорив мені сам Ю. Клен). Передруковую тут ту Димину ("позичену") поезію і поезію П. Горотака, щоб читачі самі судили про правдивість обвинувачень редакції "М. У."

Діма

Ліг весняний вечір хусткою на плечі...
Тепло-тепло стало мені враз.
Глянула довкола, — і немов ніколи
Не було ні смутку, ні образ.

Ліг весняний вечір хусткою на плечі...
Кутаючись в хустку, я піду.
Може я зустріну, хоч на мить-хвилину
Спокій
у дрімаючім
саду...

Так пише Діма. А отак пише Порфирій Горотак:

VENIT MORS VELOCITER...

Плине синьою сагою
ніч.
Пітьма падає габою
з пліч.
Тихо на горі шепоче
ліс.
Вирячив на скелі очі
біс.
Зануряє у болото
пуп,
і з'їдають готентоти
труп.
Мчить у простір Леонору
чорт,
дивиться в страшні потвори
морд.
Обливає місяць кров'ю
схід.
Мертвий Стикс перейду знов я
вбрід.
Німець гаркає з вагону:
"Links!"
Ліг у тінь Тутанхамона
сфінкс.
Серце жахом налилося
вщерть,

І блукає, мов та осінь,
Смерть.
"Є тут Горотак?" питає
в мряк;
і луна відповідає:
"Так!"

"Дияболічні параболи" П. Горотака — моє видання. Я знаю, що у Францію я його не посилав. І дуже мало вірю, щоб Діма його взагалі коли бачила. Та то не має значення. Я говорю інше: якщо хтось з людей, що хоч трошки розуміються в поезії, скаже, що ці дві поезії мають щось спільне в строфіці, ритмі, в римах, в образності і, врешті, в ідеї, в компонентах твору і в самому настрої цих поезій, то я зрікаюсь на віки вічні редакторства, продаю "Нові Дні" (якщо знайдеться такий "мудрий", що їх купить), купую фарму і розводитиму свиней до кінця днів своїх... І робитиму те так любовно, як я зараз редагую "Нові Дні" і пишу рецензії на "Молоду Україну".

Але коли тямущі люди скажуть протилежне, то нехай же Б. Олександрів визнає перед своїми читачами, що люта заздрість до свого ближнього, — до Діми, — вбила в ньому об'єктивізм і примусила його написати все те, що він написав, переступивши таку притаманну йому лінію обережности і перестраховки.

І думаємо, що питання вичерпане. Поставимо крапку. Хоч лишаємо за собою право, — в разі потреби й бажання, — про "М. У"" інформувати своїх читачів так, як то підкаже нам наша українська совість і наш скромний розум.

П. Волиняк

РЕЦЕНЗІЇ

Яр Славутич, "ДОНЬКА БЕЗ ІМЕНИ". Поема. В-во "Перемога", Буенос-Айрес", 1952.

У наш вік великих зрушень і соціяльних потрясень, що дають таку безліч тем та ситуацій, гідних широких епічних полотен, рідким явищем є поява епічного твору та ще й у віршованій формі. Причиною цього є не тільки ставлення читача, що не любить заглиблюватися у читання довгих творів, але й стан самих творців, що є теж синами нашої ворохобної доби та не все мають спромогу глянути на події "епічним оком". Тому й твори їх усе будуть оповиті в шати ліричного настрою, суб"єктивних переживань, а то й — патосу, запальних закликів до боротьби. Таким саме твором є коротенька поема Яра Славутича "Донька без імени". Тема взята із дій УПА, із часу її "двосічного" бою проти двох окупантів, що на землях нашої Батьківщини зводили смертенну боротьбу за панування. У поемі заторкнуто лише один бік цього змагу, а саме — із німецькою збройною силою, що з традиційною германською жорстокістю та безоглядністю топтала та палила все, що не хотіло підклонитись їхній навіженій писі "надлюдей".

Сюжет нескладний. Дружина сотника, що проводить повстанськими загонами на Поліссі, утікає разом із ним до лісу, бо німці більшою силою натискають на загін повстанців. Але вона — вагітна, їй потрібна лікарська допомога. Приходить і та допомога, народжується дитина — донька. Та зривається бій і знесилена жінка зупиняється в одному селі, де її з донькою, як і ціле село німецькі варвари спалюють вогнем, хотячи помститись на селянах за підтримку повстанцям.

Звичайно, такого роду сюжет сам лірично настроює та зворушує, коли б навіть відкинути момент автобіографічний, про що каже догадуватись коротенький, але такий зворушливий вступ до поеми. Безперечно, такі твори, що заторкують події нашої найновішої історії, котрі завдали нам стільки невигойних ран, — ці твори є і будуть побажані нашому ширшому читачеві, щоб не дати йому засмоктатись у сіру буденщину. А та буденщина не тільки загрожує асиміляцією, але й узагалі збайдужінням до людських страждань і то страждань рідного нам народу.

Є в поемі кілька дуже вдалих місць та потужних зворотів, як от самий вступ, такий лірично-зворушливий, скорботою наснажений, абож уступ про народження (ст. 12, 13), що далі переходить у співний веснянковий ритм, також уступ: "О, перший крику немовляти!". Увесь четвертий розділ є гимном тій силі спротиву, "повстанчій кулі", що дала гідну відсіч німецьким вандалам.

Як і кожний, так і цей твір має і свої деякі недоліки. Щодо композиційного боку ота фрагментарність має своє виправдання, як згадано на початку, у самому сюжеті та авторському ставленні до подій, бо це лише один яскравий та болючий епізод із недавнього минулого, до котрого автор інакше й ставитись не може. Лише під мовним оглядом, хоч мова автора скрізь добірна й картинна, можна б висловити кілька побажань, і то саме тому, що вона добірна і красна. Отож, гадаємо, слід би й скрізь уважніше ставитись та не допускати "вкрадатись" таким москалізмам, як от — "гул", "даль", чи непоправним наголосам: "данО", "галЯвини". На нашу думку, не слід би лишати такої форми (хоч у розмовній мові таке й зустрічається): "Щось трохи нуде..." — а дати поправну форму — "нудить". Теж не слід би такому поважному авторові підпадати моді "йокання" і то на початку речення (ст. 7, 19). Також поправніше звучало б "здичавілої Европи" замість "Одичавілої..." і — "Запілля сіл і городів" не "сел" (ст. 15). Та це дрібнички, що зовсім не впадають в око, бо загально беручи, як уже згадано, мова Яра Славутича вигідно виділяється між творами інших сучасних поетів. Іноді автор не тільки дає влучні сполучення й звороти, а й творить удалі новотвори. "Луна **вигОдниться** з-під ніг" (ст. 8). "Де сипле сонце на **цвітінь** жовтогарячу миготінь" (ст. 13). "Плекає в гомоні **дудоні** Єдину думку: — Доню! Доню!" (ст. 18).

Л. Ромен

В. Дубина

БАРВІНОК

Перед мною несходимі далі
І дороги, наче полотно,
Розцвітає в голубій печалі
Росяний барвінок під вікном.

Ніби дома на моїм дворищі...
Де ж ви, де ж ви райдужні літа?
Чужина, як дике кладовище,
Серце тихим сумом огорта.

Порвані життя мого сторінки...
Вже їх не зібрати, не знайти.
Розцвіти ж мені, чужий барвінку,
Рідним цвітом, щастям, розцвіти.

ДОРОГИЙ ЧИТАЧУ!

(Продовж. з 2-ї стор. обкладинки)

ні це питання в мене більше не стоятиме — журнал виходитиме далі і падати не збирається. Я кількома нападами домагався від читачів помогти мені довести наклад журналу до 2 тисяч примірників, обіцяючи при цьому накладі збільшення розміру журналу чи переведення його на двотижневик і гонорар авторам. Цієї кількости ми ще не осягли. Але тішусь тим, що майже зачароване число 1300-1350 прим., на якому журнал стояв майже два роки, вже перейдено: останні два числа ми друкуємо по 1550 примірників. З того числа найменше 200 примірників розходиться безплатно (авторам, редакціям, музеям, архівам, кригозбірням своїм і чужим, інвалідам, хворим по країнах Европи, у країни, відки не можуть заплатити та інше), та коло сотні лишається в запасі. Таким чином за гроші розходиться сьогодні коло 1200 примірників журналу, себто така мізерна кількість, що ледве-ледве уможливлює оплату видання. Не ховаю я цього, не таю, бо, власне, для чого й від кого це ховати? Моя перевірка дає мені підставу обраховувати кількість читачів журналу на яких 10-15 тисяч (журнал читають кілька осіб і виборково я досліджував число їх), а для 10-15 тисяч українців я вважаю за можливе й потрібне працювати.

Я тішусь, що в числі співробітників журналу сьогодні є майже всі кращі письменники, поети, журналісти, багато вчених з різних ділянок знання, що уможливлює мені зробити журнал хоч більш-менш якісним і цікавим. На жаль, далеко не всі оцінюють вагу журналу для нашої еміграції. Та все таки є багато людей і пресових органів, які чудово це розуміють. Ось, наприклад, редакційна нотатка з півтижневика "Українські Вісті" (Новий Ульм, Німеччина) з ч. 74 (745) від 13 вересня ц. р.

"Нові Дні", з серпневого числа яких запозичаємо поезію широкознаного польського приятеля українців, — висока пресова марка, що говорить сама за себе. Все ж не можемо утриматися, щоб знов і знов не рекомендувати читачам цей єдиний справді у н і в е р с а л ь н и й, справді конструктивно-соборницький журнал. Бо, до прикладу, "Сучасна Україна", — якщо відкинути фахово редаговану літературно-мистецьку сторінку та ідеологічно-напрямні статті вельми обдарованого, але безнадійного однобічника, публіциста п. М-ка, — це лише об'ємніша газета, та й то з сміховинно-претенсійними **регіоналістичними** аспіраціями дряпіжніх дітей 30. червня, добра половина яких зроду не бачила тієї т. зв. Великої України, що кожного разу якимсь своїм несподіваним краєчком проступає на сторінках цікавих, повнокровних, хоч і **"еміґрантських"** "Нових Днів". Треба підкреслити, що, на відміну від "Сучасної України" (легко видавати, маючи велетенський редакційний апарат і вдосталь грошей), ні від кого не залежні й не субсидійовані "Нові Дні" — це, можна сказати, особистий подвиг їхнього невтомного ентузіяста-редактора — П. Волиняка. Тож при нагоді вважаємо за свій преємний журналістичний (і патріотичний) обов'язок ще раз рекомендувати всім читачам підписатися на цей симпатичний, наш єдиний **універсальний** ілюстрований місячник." (Всі підкр. "У. В.")

Містимо це не ради самореклями чи самопохвали, як дехто із вічноневдоволених може подумати (і подумає напевно!), а тільки тому, щоб показати нашим читачам, що є люди, які розуміють і цінять наш з вами журнал, отже працю авторів та редактора, і гроші читачів не йдуть на марне, а таки на корисну справу. В "У. В." я не маю ні свата, ні брата, нікого з них не бачив ніколи у вічі навіть. І, хоч як то будуть запевняти деякі нечитачі "Нових Днів", але до ніякої партії таки не належу. Не ховаю, що з цим пресовим органом у мене розходжень нема, але їх часто-густо не буває у мене й з іншими часописами, за винятком хіба одного політичного напрямку. Але й з того напрямку "Н. Д." мають багато передплатників і читачів, що може тільки тішити, бо це є доказом, що й туг врешті дійде до зрозуміння і до правильної оцінки завдання "Нових Днів".

Чого я прошу сьогодні від читачів? Одного: усвідомити, що "Нові Дні" потрібні не тільки мені, і їх сьогоднішнім читачам, а вони потрібні всій нашій еміграції. Ми дуже багаті на газети, але ми дуже бідні на журнали. І мені здається, що якби "Нові Дні" завтра перестали виходити, то це була б не тільки моя

ЗАМОВЛЯЙТЕ КНИЖКИ

П. Волиняк, лани, читанка для 4-ої кляси	1.00
Діма, Росяні зорі, поезії	0.40
В. Русальський — Після облоги міста	0.40
М. Цуканова — Шовкова рукавичка	0.25
В. Чапленко — У нетрях Копет-Дагу	0.50
М. Івченко — Напоєні дні	0.30
Т. Осьмачка — Плян до двору	1.50
А. Кащенко — Під Корсунем	0.60
П. Карпенко-Криниця — Підняті вітрила	0.40
С. Парфанович — У Києві в 1940 році	0.80
Б. Олександрів — Мої дні	0.35
М. Гоголь — Сорочинський ярмарок	0.30
П. Волиняк — Земля кличе	0.25
П. Волиняк — Під Кизгуртом	0.20
П. Волиняк — Кубань — земля українська, козача	0.40
О. Стороженко — Оповідання	0.35
Літаври чч. 1, 2, 3 і 4/5 (разом)	1.00
Д. Гуменна — Куркульська вілія	0.25
А. Любченко — Щоденник. Ч. І	0.80
В. Скорупський — Весняний гомін	0.25
В. Стефаник — Вибране	0.35
П. Горотак — Дияболічні параболи	0.40

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

1. **"ДВІ КАЗОЧКИ"** (нове видання) народні казки з гарними малюнками, кольорова обкладинка, стор. 16, ціна — 20 центів.
2. **"ЛИСИЧКА - СЕСТРИЧКА І ВОВК ПАНІБРАТ"** (нове видання), народна казка, з малюнками, стор. 16, ціна — 15 центів.
4. **"ЯЙЦЕ-РАЙЦЕ"** (нове видання), народня казка з малюнками, кольорова обкладинка, ціна — 25 центів.
5. **"МОЯ ЗБІРОЧКА"** (нове видання), — багато ілюстрована книжечка, де є народня казка "Костинин син", віршована казка Наталі Забіли "Сорока-Білобока", пісня-гра з нотами "Яблунька" — текс Н. Забіли, муз. П. Козицького. Ціна — 25 центів.

При замовленні на $10.00 і вище — опуст 25%.

Замовлення й гроші слати:

"NOWI DNI", Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada.

поразка, то була б не тільки шкода для багатьох наших інтелектуальних робітників, які втратили б можливість контакту з нашими людьми, а це була б, у якійсь мірі, і шкода для всієї нашої еміґрації. Друге: прошу читачів зрозуміти, що далі так "тягнути" важко — і мені і співробітникам, бо багато з них є людей старших і далеко не забезпечених матеріяльно. З цього висновок: **поширити журнал, збільшити число його передплатників.** Тут ще можна і треба зробити дуже багато. Переконайте свого приятеля, сусіда, свого рідного й близького, що 25 центів у Канаді і в інших країнах та 29 центів на місяць у США — це така мізерна сума, якої таки гріх пошкодувати на підтримку "Нових Днів". А так наш журнал коштує при передплаті, не зважаючи на все таки ліпший папір, ілюстрації, на якісні матеріяли. Ваші центи не підуть на марне. Урахуйте хочби, що "Нові Дні" вже видали 3 читанки для шкіл, чого досі ще не зробила жодна наша організація, жодна партія. Плянуємо ще деякі дитячі видання. То не пошкодуйте ваших 25 центів на місяць і трошки вашого зусилля на нового передплатника!

Отже прошу:

1. Вчасно відновіть передплату, не чекаючи на нагадування, бо ті нагадування нема кому писати — я ж один на все!

2. Приєднайте одного-двох передплатників!

Знаю, що є чимало отих професійних стогначів і в'їдливих саркастиків, які будуть говорити: О, Волиняк уже знову плаче! Та я до них не звертаюсь. Я тут говорю до людей живих, а не до калік, до тих, які розуміють справу і слова так, як вони є, а не так, як їм підказує їх кисла від природи уява скептиків та професійних нарікачів і вічно невдоволених.

І говорю це тільки тому, що вірю в корисність справи, яку разом

П. Волиняк

ВІКТОР КОСЕНКО
(15 років з дня смерті)

Віктор Степанович Косенко народився в Петербурзі 24 листопада 1896 року в родині дрібного службовця. Після того сім'я Косенків переїхала до Варшави.

Початкове музичне виховання Віктор Косенко одержав у професорів Юдицького і Михайловського, відомих піяністів-педагогів. Перебуваючи під враженням виступів С. Рахманінова, дев'ятилітній хлопчик також починає компонувати невеликі фортепіянні п'єси — прелюди, вальси.

1914 року, в зв'язку з наступом німців на західному фронті, Косенко змушений був залишити Варшаву і переїхати до Петербурга, де й завершив свою музичну освіту в консерваторії по клясі фортепіяна у професора І. Міклашевської.

Під впливом російських композиторів-клясиків він написав ряд фортепіянних творів — поеми, прелюди, етюди.

Після закінчення консерваторії в 1918 році Віктор Косенко оселився в Житомирі, де багато працював над розвитком виконавського камерного мистецтва і став душею організованого ним музичного гуртка.

Саме тут, у Житомирі, й почалась серйозна, систематична й наполеглива праця композитора-професіонала.

Останні роки свого життя провів Віктор Косенко в Києві. Помер 3 жовтня 1938 року.

Серед великої творчої спадщини Віктора Степановича Косенка особливої уваги заслуговують "Героїчна увертюра", "Молдавська поема" та незакінчена симфонія "Загибель ескадри" (за О. Корнійчуком) для симфонічної оркестри, концерти для фортепіяно і для скрипки у супроводі окрестри, романси, високохудожні фортепіянові п'єси (етюди, прелюди, поеми, сонати, дитячі п'єси), обробки народних пісень.

Віктор Косенко провадив велику педагогічну роботу як професор Київської державної консерваторії.

ПЕРША ДРУКАРНЯ В КИЄВІ
(За радянською пресою)

Одним з визначних культурно-освітніх осередків Києва на початку XVII століття була друкарня в Києво-Печерській лаврі, заснована в 1615 році, — перша друкарня в Києві.

Початок книгодрукування в Україні зв'язаний з ім'ям першого друкаря Івана Федорова.

Безпосереднім організатором Київської друкарні був Єлисей Птѐленецький, який "припалую пилом" друкарню з міста Стрятина перевіз до Києва, де й почав друкувати книги, використовуючи шрифти І. Федорова.

В 1616 році з друкарні вийшов "Часослов" — перша надрукована в Києві книга.

Дуже швидко друкарня стала добре організованим підприємтсвом з своєю крамницею, з своїм папером, який виготовлявся в Радомишлі.

Навколо друкарні гуртувалися видатні літературні та наукові діячі України, а також майстри друкарської справи. Серед них Захарій Копистенський, Памва Беринда, Тарасій Земка, Лаврентій Зизаній-Тустановський та інші.

Київська друкарня друкувала переважно церковно-богослужбові книги. Проте тут друкувалася й полемічна література, а також різні підручники — букварі, граматики, словники, історичні та художні твори, вірші, перші зразки української драми та інші.

В 1627 році був надрукований "Лексикон словенороссний и имен толкование" Памви Баринди, у якому дано переклад восьми тисяч слов'янських слів українською мовою.

В 1674 році був надрукований видатний історичний твір "Синопсис" (грецьке слово — "огляд") — перший підручник з історії, який багато разів перевидавався.

Велика увага приділялась художньому оформленню книг. Для виготовлення ілюстрацій запрошувались видатні гравери по дереву й міді. Тут працювали такі мистці, як Мігура, Щирський, Тараскевич, Галаховський, Левицький — батько відомого портретиста та інші. При друкарні була своя школа граверного мистецтва і палітурна майстерня.

Київська друкарня відігравала значну роль у піднесенні мистецтва гравюри та оформлені книги не тільки в Україні, а й у всій Східній Європі. Київських граверів знали всі слов'янські народи і не раз запрошували до себе. Міцні культурні зв'язки в той час були з Болгарією, Чехією та іншими слов'янськими країнами, а також з Молдавією.

В. Сидоренко

Концерт капелі бандуристів у Торонті

Коли відбувався концерт Капелі в Торонті (2 листопада) то це число журналу вже було цілком викінчене і я мусів викинути частину матеріялів, щоб зробити місце на цих пару завваг. Ні більше місця, ні тим більше замовляти комусь спеціяльну рецензію вже не було змоги.

Поява Капелі в Торонті та ще з Гр. Китастим завжди викликає святковий настрій серед усіх українців. Це завжди було подією першорядного значення. Так було й цього разу. Вже за три тижні перед концертом усі квитки були випродані, всяка рекляма концерту (в радіо і в пресі) була відкликана, бо вона означала б тільки зайві видатки і дратування тих, хто не встиг купити квитка. А таких було тисячі. Ніхто з чужинців не міг придбати квитків (а були замовлення і на десятки й сотні їх), бо всі вони розійшлися по наших касах.

Репертуар Капелі був мало обновлений. З нових творів виконані були „Запорізька Січ" Гр. Китастого, „А в полі корчомка" Леонтовича, „Темна нічка" В. Витвицького та „Била жінка мужика" в обр. В. Божика.

Основним твором, виконаним на цьому концерті, була, звичайно, велика музична поема Гр. Китастого „Запорізька Січ" (виконується протягом 15 хвилин!) — твір, який просто вражає слухача багатством музичних фарб, всеперемагаючим оптимізмом, експресією та складністю архітектоніки. На жаль, у цій подорожі Капеля виконує тільки першу частину твору, бо не було змоги розучити його. Твір ставить проблему синтези нашої історії від часів Січі до Петлюри включно. У першій половині є чотири частини: Вимарш, Молитва, Дома і Танок. Усі частини органічно пов'язані, отже, це не понурі, а цільний своєю будовою твір, цілком оригінальної форми. Важко сказати, чи Гр. Китастий уже знайшов те, чого він шукає, але нема сумніву, що він знайшов шлях, яким треба йти, щоб знайти те нове (але справді українське), що піднесло б кобзарське мистецтво на новий, небачений досі, щабель. Важко мистцям радити щось чи замовляти, але мені здається, що коли б у Молитву увести сольову частину у стилі козацьких дум, то це збільшило б емоційну наснагу твору і ще більше збуджувало б слухача.

Твір сприйнято бурею оплесків, які перейшли в палку овацію. Китастого завалили квітами. Але поруч з цим мушу відзначити, що вплив Европи й Америки на наших людей таки відбився негативно: у Києві в подібному моменті вся заля стояла б, але тут... ми втратили свою українську безпосередність і чутливість: вигоди матеріяльного життя нас принижують — ми навіть у церкві постояти лінуємось, а не то що привітати мистця. Цей твір є ще одним доказом, що Капеля без Гр. Китастого обійтися не може.

Солістом у „Запорізькій Січі" був давній улюбленець торонтонців Ігор Зайферт, який і сьогодні був „у формі" і цілком заслужено отримав велику китицю квітів.

Загальні завваги до концерту? Програма укладена наспіх і для ювілейної подорожі не відповідно. Було два відділи: перший укладав і підготовляв Гр. Китастий, а другий Вол. Божик. Перший складався цілком з кобзарсько-ансамблевих творів, а другий переважно з побутових. То було два музичних та ідейно-стилевих світи: перший — данина нашій історії й мистецтву, а другий — данина зматеріялізованому світові. Одним словом, — „співай про Парашу!..." Коли хто вже хоче розважитися, то в крайньому разі може піти на якийсь, скажемо, з"їзд молоді, де побачить „балет" у костюмах Єви й Адама і там зможе повеселитись... Переводити ж Капелю на розвагове підприємство таки шкода.

Мені закинуть, що „Коломийка" чи „Била жінка мужика" чудово звучать. Ще б пак, у такому виробленому й без перебільшення могутньому ансамблі з такими чудовими солістами, які так досконало виконують найскладніші музичні твори (напр., „Байда" Г. Хоткевича чи „Запорізька Січ" Гр. Китастого і не прозвучала б „Коломийка"", виконувана... на двох-трьох нотах!

В Україні окупант замість творів Хоткевича примушує капелі бандуристів виконувати „Кучерява Катерина чіплялася до Мартина". Це зрозуміло. Але що і хто примушує нашу капелю виконувати „Коломийку" й „Била жінка мужика"?...

Я в іншому місці пишу про рік кобзарських ювілеїв. Хто-хто, а Капеля не сміє не пам"ятати, про 150-річчя з дня народження Остапа Вересая. А в такій ювілейній подорожі не можна було обійтися хоч би без одного твору Г. Хоткевича і хоч би без одної думи, виконаної так, як вони виконувались у старі часи. Матеріяльний „бизнес" від того не потерпів би ніяк, а суспільна

УКРАЇНСЬКА МОВА В ПЕНСИЛЬВАНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

В Пенсильванському університеті, що заснований 1740 р. і має відділ балто-слов'янських студій, досі не було жодних викладів із царини українознавства. Винні в цьому передусім українці, що не зголошували свого бажання студіювати українську мову чи літературу.

Тепер справа змінюється. Цього року в межах семінару балто-слов'янської філології відведено на вивчення української мови порівняльно до інших слов'янських мов ціле півріччя. Семінар провадить д-р А. Салис, який кілька років тому прибув до Америки зі скитальщини. На пропозицію студента-українця прийнято в ролі підручника хрестоматійну читанку "Дніпро" Петра Волиняка, одне з найкращих видань, якщо брати на увагу нормативність сучасної української літературної мови.

Крім д-ра А. Салиса, у відділі балто-слов'янських студій працюють д-р А. Сенн (германська і балто-слов'янська філологія) та д-р В. Шайкович (слов'янські літератури).

ЯРС.

УВАГА! **УВАГА!**

Вже вийшли з друку і продаються такі книжки для дітей:

1. **Тарас Шевченко — ВІРШІ,** стор. 44, формат: 10x7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слищенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір. Ціна $0.90

2. **РАЙДУГА — збірочка для дітей молодшого віку,** стор. 16, формат 10x7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна ..... $.035

Книгарням, школам, кольпортерам — знижка.

Замовляти:

Nowi Dni, Box 452, Term. A. Toronto, Ont., Canada.

вартість Капелі від того піднялася б дуже високо. „Кучеряву Катерину" й „Коломийку", якщо вже без них ніяк обійтися не можна, варто було б пересунути на інший час. І про це мусіли подбати керівники Капелі — Гр. Китастий та Вол. Божик.

Так само й друк програм: публіка українська, а програма по-англійськи, що численним прихильникам Капелі псує настрій. Крім того, коли вже писати її і по-англійськи (що конечно), то поруч з перекладом назов творів, треба подати їх назву українську, але писану латинкою. Без того англійському критикові чи історикові культурного життя в разі потреби неможливо буде знайти той твір, добути про його довідку чи якісь інформації.

Осмілююсь говорити це все тільки тому, що я Капелю безмежно люблю і від душі бажаю їй успіху. І цей успіх вона мала, — ювілейна концертова подорож Капелі по Канаді і США — це ні разу не перервана нитка мистецького, політичного й матеріяльного успіху. І це мене тішить і саме це й дає мені підставу говорити про Капелю так сміло, як я говорю.

П. Волиняк.

ЙОГО ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВО,
БЛАЖЕННІШИЙ МИТРОПОЛИТ

ПОЛІКАРП,

ГОЛОВА УАПЦ ВІДІЙШОВ ВІД НАС.

Як повідомляють, у Парижі, 22 жовтня 1953 року, на 79-му році життя помер Блаженніший Митрополит Полікарп (Сікорський) — голова Української Автокефальної Православної Церкви.

Народився покійний Митрополит 1875 року, від 1932 року був єпископом Луцьким, від 1941 року й до останніх днів своїх очолював УАПЦ.

Покійний був палким і незламним українським патріотом, борцем за визволення нашої церкви й народу з російської неволі. За великі заслуги в ділянці визволення й розбудови нашої церкви, Собор єпископів УАПЦ надав Йому патріярший титул — Блаженніший.

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

Ділимось сумною вісткою з нашими читачами, що 23 жовтня 1953 року після довгої й важкої недуги у Детройті помер відомий наш п'яніст і диригент

БОГДАН ПЮРКО,

проживши 45 років. Зі смертю Богдана Пюрка наша еміграція втратила людину високої культури, великих творчих можливостей, людину, яка горіла любов'ю до нашого народу й культури.

Вічна йому Пам'ять!

ГРОМАДЯНИ! ГРОМАДЯНИ!

Відзначуйте 40-ліття смерти

ЛЕСІ УКРАЇНКИ

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

ПОВНЕ ЗІБРАННЯ ЇЇ ТВОРІВ

Кожна організація, а особливо жіноча, бібліотека, родина мусять мати ТВОРИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.

Вже вийшло 10 томів, а все видання вийде до 1 січня 1954 р.

Це найповніше видання найбільшої нашої поетки виходить в 12 томах у художніх оправах. Передплачуйте завчасу, бо передплата 30 листопада кінчиться.

Все видання в передплаті коштує 24 дол. Сплачувати можна ратами так: При замовленні — 6 дол., по одержанні 2-го тому другу рату — 6 дол., по одержанні 4-го тому, — третю рату — 6 дол., і по одержанні 6-го тому, — четверту рату — 6 дол. Дальші 6 томів без жодної доплати.

УВАГА! Просимо тих передплатників, що не заплатили 2-ої рати вислати гроші, бо наступні томи висилкою будуть їм здержані.

По припиненні передплати, повне видання Творів коштуватиме 27 долярів з пересилкою.

Жадайте наших каталогів. — Адреса:

G. TYSZCZENKO, A. BILOUS
Publishing Co.
39 East 7th Street New York 3, N. Y.

Перервана пісня надії

(Продовж. з стор. 19-ї).

Проте, часи катаклізмів все плідніші за часи тихої безперспективности. У цей час видає він дитячий двотижневиж „Школярик" 7 чисел (з 1-го жовтня 1941 до 15 березня 1942 р.), випускає (1942 р.) брошуру „Шевченкова ера" з різко виявленими протиокупантськими тезами. Пише на основі відомої казки Андерсена „Новий одяг короля" оперету одноіменну в 3-х діях. У цих часах пише й дитячу казку „Громадка гномика Дадка", задумує п'єсу „Про Оксанну-бранку", пише розвідку „Посланництво театру" та опрацьовує систему української латинки. Складає підручник граматики „Звучня". Одночасно ніколи не поривае він із журналістикою. Співпрацює в газетах „Волинь", „Український голос" тощо; а з переїздом до Львова (1943 р.) у „Львівських вістях".

Різноманітність і широкий діяпазон творчих зацікавлень А. Коломийця дивовижні, коли пригадаємо собі, що діялося це справді на вулкані, який раз-у-раз вибухав і перекидав людину, ба навіть цілу родину з малими дітьми із одного місця на друге. Дубно змінилося Львовом на 3-4 місяці. Львів — на Турку знов на чотири місяці, а далі — евакуаційний транспорт.

14-го серпня 1944 року прибув транспорт у Ґрац саме в час протиповітряної тривоги. То було наче пересторогою про наступаючі іспити. Починаючи з жовтня і всю зиму та весну день-у-день відбувалися ці „алярми", раз-по-раз нищівні бомбардування. А. Коломиець з родиною жив у таборі з інтернаціональним складом мешканців робітників: італійців, французів, росіян тощо, недалеко від станції. Кожен раз при сигналах триво-

ги, рятуючи двох малих дітей, поспішала родина Коломийців до штольні в горі Шльосберґ на середмісті. Продуви й вогке повітря Шльосберґу, а в таборі після кожного бомбардування, поколені стіни, зле відживлення — все це разом виклало початок хворобі письменника.

Одначе, і в таких важких умовах А. Коломиєць не перестає працювати. Зачитує в студентському т-ві „Січ" доповідь на тему „Посланництво театру", обмірковує нову п'єсу з трьома дієвими особами на повоєнні теми, співпрацює в газеті „Краківські вісті", де опубліковує ряд ідеологічних статтей та памфлет на поведінку тієї частини еміграції, яка претендувала на звання інтеліґенції й проводу. — „Лицарі сампросебедбайства". Широкопопулярний і високо оцінений у різних колах і місцях памфлет цей розгнівив найближчих сусідів по евакуаційних вжитках і у відповідь на це А. Коломиєць стався „виелімінуваний" з громади, ще раз — который!? — зіпхнутий з кону. Воістину, можна було до нього застосуватаи Шевченкові затяті слова: „караюсь, мучусь, але не каюсь!".

Не диво, що евакуація Ґрацу закидає А. Коломийця з родиною далеко від еміґраційної громади, в суворі Альпи, с. Пруґґерн. Там і почалися перші напади хвороби — астми.

Ось уривок із його листа з Пруґґерну, датованого 4. X. 45 р.:

„Доводиться тепер із моїм здоров'ям панькатися, як із розбитим яйцем. Я довго тримався, перемагав усі недогоди й героїчно дивився в завтра. Цей мій „героїзм" коштував мені, як виявляється, дуже багато, дещо за нього вже заплатив, а дещо доведеться ще платити. Зараз говорити про мене, як про повноцінну одиницю, не у відношенні працездатности, чи інших громадських прикмет — не доводиться. Це є, по-моєму, підстава твердити, що сьогодні я потрібен більш самому собі чи своїй родині, ніж комусь поза нею. Таке маю переконання і воно врізує мені крил, позбавляє відваги сподіватися від когось зрозуміння чи допомоги. Не хочеться бути обузою, тягарем. А відчуваю, що я тепер тягарем навіть собі, не то що іншим. Три тижні пролежати в ліжку, потім устати, ніби то видужувати і водночас побоюватися, що от-от — і тебе знову положить — це, даруйте, єрунда, а не здоров'я! Бійся, щоб тебе не завіяло, бійся вийти з хати, а вийдеш — бійся балакати або дихати — це не є передумова, щоб бути цікавим чи бажаним у гурті. Видужувати, — видужую, але дуже поволі, видужання своє боюся наполохати й тому всякі виїзди відкладаю надалі. Це відкладання, проте, не є також добре: тутешній клімат не сприяє мені, а губить мене.

Отже, чи не хочу цим сказати, що живу в повній безнадійности та в страху, що може так і доведеться тут скапаритися, не побачивши своїх сторін? До певної міри так. За цим промовляє й безвиглядність загальної ситуації, і мала „кальорійність", так би мовити, мого організму, і мала спроможність наших гуртів конкретно і спасенно допомагати таким пасажирам, як я. Та, признаюся, що й не дуже мені смакує ця допомога. Надокучили мені вже і ласкавий хліб, і співчування чи великодушність добродіїв. Я готувався до іншого життя. В наявних умовинах я не можу не відчувати своєї непотрібности і переваги надї мною тих, що потребують від інших менш від мене. Моїм єдиним маєтком, на який я покладав надії, виїжджаючи на еміґрацію, була моя змога й снага працювати. Оскільки це відпало, то з яких резервів черпати сил і життєвого, так би мовити, „нахабства"? Переконуюся, що поза своїм краєм і поза своїм народом я—велика нуля. (Далі буде)

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Коба Т., Лондон, Онт.	2
Юркевич М., Філадельфія, США	1
Д. Н., Австралія	1
Довгань В., Торонто	1
Шаблій М., Чікаго, США	1
Лисенко І., Торонто	2
Прегорницький Д., Торонто	1
Лиско М., Монтреаль, Кв.	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

В. Винниченко, Вальора, Онт., Канада	1.00
Ів. Силка, Чікаго, США	0.75
Н. В. Ґавінчук, Смоки Лейк, Альта, Канада	1.00

Дякуємо всім згаданим тут особам і просимо всіх наших читачів піти за їх прикладом, особливо щодо приєднання нових передплатників на 1954 рік.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

До Редакції "Нові Дні"

У журналі "Нові Дні" за вересень 1953 р. з'явилася інформація про те, що нібито Олена Звичайна **"свою книжку ("Миргородський Ярмарок") видає одноразово в двох видавництвах, хоч обидва вони певні, що видають її тільки вони". І далі інформатор запитує: "Чи варто так робити, коли багато авторів мають багато якісних творів, які лежать і їх нема кому видати?"**

Я вважаю своїм обов'язком довести до загального відома, що:

1) Мені точно відомо, що Олена Звичайна **не зверталася** до ЛУПВ із пропозицією видати "Миргородський Ярмарок".

2) У квітні цього року я одержав від авторки один машинописний примірник цього твору для ознайомлення та евентуальної рецензії. Твір зробив на мене враження і своїм змістом, і оригінальністю побудови, і мистецьким оформленням, а також і тим, що був саме **на часі**, з'являючись саме тоді, коли українська громадськість на еміґрації скрізь і всюди готувалася до гідного відзначення 20-річниці великого голоду в Україні.

І хоч авторка писала мені, що нарис "Миргородський Ярмарок" вже прийнятий до друку видавництвом "Тризуб" у Канаді, я передав рукопис твору до друку видавництву ЛУПВ, з тих мотивів, що твір заслуговує на якнайширше розповсюдження, а українські видання з Канади і ЗША рідко і в незначній кількості приходять до Європи.

Як відомо нарис "Миргородський Ярмарок" після виходу у світ одержав високу оцінку у читачів і літературних критиків; так, напр., проф. Є. Онацький закінчує свою цікаву й глибоку аналізу "Миргородського Ярмарку" такими словами: "Одночасний вихід одної книжки в двох різних виданнях у наших умовах свідчить про вартість книж-

ки". (див. "Наш Клич" за 6 серпня, 1953 р.).

Проф. Григор. Ващенко

Управа ЛУПВ цим стверджує, що в справі видання "Миргородського Ярмарку" вона не мала жодного листування з Оленою Звичайною, а машинописний примірник твору одержала від п. проф. Григорія Ващенка.

За управу ЛУПВ:
(Підпис нерозбірливий)

Від редакції: Містимо цього листа, хоч дивуємось, що після нашої такої, здавалося б, незначної і звичайної нотатки появляється таке велике вияснення, яке розсилається до всіх газет. Вважаємо, що рецензентові чи оглядачеві вільно висловлювати свою думку з приводу кожного виданого твору. Для того ті видання й шлються у редакції.

Ми таки обстоюємо свою думку, що це марнотратство, бо коли твір справді такий вартісний, то можна було порадити одному з видавництв видати його більшим накладом. Тим більше, що ми напевне знаємо, що для в-ва "Тризуб" (Винніпег) вихід цієї книжки ще й у виданні ЛУПВ був справді неприємною (і навіть вразливою) несподіванкою.

Вш. П. І. Б-к, Нью Йорк. Листа Вашого не друкуємо, бо Ви не хочете його підписувати. Ваше обвинувачення нас в протижидівському наставленні, що ми критикуємо "тільки" погану якість книжки С. Запорожця "Кожен повинен знати", а не її політичну настанову", свідчить про те, що Ви однаково з С. Запорожцем переконані, що жиди таки володіють світом, і вже перелякались, якби вони (жиди) за ту нікчемну книжку не знищили була цілої нашої нації... Заспокойтеся! Жиди такої сили таки не мають. Вже не один народ пробував володіти світом, але нічого з того не виходило. Так, я стою на засаді, що викривати всякі злочини і злі наміри осіб і народів цілих, скеровані проти нашого народу, треба. Отже, в т. ч. й жидів. Але не так, як то робить С. Запорожець. Він просто малограмотна й малокультурна людина і не може того зробити. Щодо мене, то особливої симпатії до жидів не мав і не маю, бо не бачу причин для того. Але поруч з тим я ніколи юдофобом не був і не буду. Прикладу з "Свободи", з її українсько-жидівської дискусії брати не збираюсь, бо то, на мій погляд, не була дискусія, а не дуже то похвалне залицяння (говорячи делікатно) до жидів, яке однаково шкодило нам і жидам. Нам, тому, що знецінювало нас у наших власних очах (виставляло нас безпомічними боягузами), а жидам — тому, що могло когось немудрого з них переконати, що нам можна робити всякі прикрості й далі і то пройде безкарно, бо "нас же он як бояться"! А поскільки національна кривда ніколи не караною не залишилась, то й тут жиди могли б, може, дарма колись потерпіти через наше удаване безсилля і безхарактерність. Отже, це мабуть хтось робив із страху.

Моя ж совість перед жидами чиста, то я їх і не боюсь. Навіть навпаки: бо я в жидів в НКВД і в ГПУ слідчим не був і їх не бив, а вони в мене були і мене били; я в них начальником у таборах не був, а вони в мене були (Рапопорт, Коган, Успенський, Надеждінський, Богоявленській, Ястребов та інші відомі мільйонам українців, ув'язненим у всяких ББК, Соловках, Ухта-Печорах і т. д.); я їм ніякого їх діяча не вбивав, а Москва мені Петлюру вбила, таки їх руками, а не китайськими; я в "Нових Днях" ніколи ще проти жидів і проти Ізраїля не виступав (хоч і як шкода мені бідних арабів, викинених грубо з їх парутисячлітнього місця поселення), а вони в своїй пресі проти українців і України (особливо в "Новом Рус. Слові") виступають, та ще й як!

І я вважаю, що правду жидам сказати можна й треба (їм же на користь), але не так, як то робить С. Запорожець, бо його книжка, на мій погляд, є: злослива, частогусто голословна, некультурна поспіль, у деяких місцях не тільки протижидівська, а й протиукраїнська. І це я сказав. І більше я нічого сказати не маю підстави. Коли Ви в ній ще бачите й інші вади, то напишіть те самі. Я думаю, що й цього досить. **П. Волиняк**

Вш. п. Сидір Саранчук, Торонто. Вашого листа з приводу книжки "Кожен повинен знати", яку поширюєте, не містимо, як і не містили й Ваших попередніх закликів, бо Ви в своїх листах гірший за всіх жидів разом! Ви доходите до того, що ще й пишете: "І вишліть мені кілька примірників журналу, у якому це буде поміщено". Знаменито! Тішимось, що Ви такий сміливий і самопевний, але Ви в нас не тільки не передплатник, а навіть і не читач, бо Вам наш журнал "законом заборонений!"

Кажете, що Вашу книжку хвалять? То й тіштесь. Платять? То й добре! Але ми б радили Вам таких листів до редакцій не слати. Воно часом легше СВУ "відновити", як листа до редакції написати. І ми Вам таки співчуваємо!

В останньому числі журналу був технічний недогляд з вини друкарні: частина журналу була неправильно зшита і в такому стані була розіслана передплатникам. Попереджуємо, що в кожному такому випадкові ми радо замінимо журнал. Треба тільки написати: одержав бракований примірник (або знищений на пошті) і ми негайно вишлемо другий. Ми своїм передплатникам віримо, тому звертати його не треба, а просто знищити і все. Ми певні, що наші передплатники не будуть розкидатися журналом, даючи його тим, хто передплатити з якоїсь причини не хоче.

Адміністрація

Вш. Пані Л. Онішко, Австралія. Дитячого відділу в журналі не маємо і заводити його не передбачаємо. Можливо, що використаємо Вашу працю в читанці для 3-ї кляси.

Редакційний недогляд: У статті В. І. Гришка "Україна сьогодні" ми не догледіли слова **переважно** в реченні: "Усі українські землі до останнього ступня і всі українські люди, крім тільки емігрантів, так чи інакше опинилися в середині одного "східнього", підрадянського світу і навіть **переважно** в складі однієї української радянської держави". ("Н. Д.", ч. 45, стор. 14, 1-ша шпальта внизу). В наслідок цього недогляду слова **переважно,** ми, — знаючи, що чимало осіб і груп тільки й чекають, щоб накинути на "Нові Дні" якусь петлю, — в кінці статті додали своє застереження, яке фактично не відповідає дійсності: заявляємо, що ми з В. Ів. Гришком згодні і в цьому пункті, як і з усією настановою його статті. Перепрошуємо Шан. Автора й читачів за наш недогляд. Наша поквапність пояснюється тим, що на це місце ми звернули увагу вже в час ламання журналу, коли зовсім не було часу ні на довший розгляд, ні на якісь роздумування з цього приводу.

Вельмишановний Пане Редакторе!

Прошу вияснити справу з одержанням громадянських документів, бо новоприбулі починають уже

одержувати канадійське громадянство. Як же, врешті, треба виповняти декларацію наміру, прохання громадянства, щоб отримати посвідку громадянства, яка б не понижувала нашої національної гордости і признавала нас за українців?

Хочу навести приклад, який стався пару днів тому в Брентфорді, Онтаріо.

Українці із західніх областей України отримують документи, як поляки. Один із них, що одержав документ має на другій стороні його написано, що він родився в Тернополі, але не зазначено чи це в Україні, чи в Польщі. У шпальті громадянство — стоїть — Полянд. Місцева англійська газета з приводу видачі цих документів написала таке: "Аплікантів — 17 поляків, 3 мадяри, 2 німці, китаєць, італієць" і т. д. та їхні прізвища. З цих "поляків" я знаю два українці, а може їх було й більше. Коли я питаю, чому так зазначено, відповідь: Ми нічого не годні зробити.

Польща, якої вони колись були громадянами, не існує вже 14 років, то чому українці мають отримувати канадійське громадянство, як поляки, і мати на своїх документах назву того окупатора, який був загарбав західні українські області та не давав їм національно розвиватись? І тут у Канаді, у вільній країні, носити ту назву на своїх документах це просто стид, сум і ганьба. Я не знаю цих законів, але я думаю, що коли канадійський уряд не може чи не хоче узнавати громадян України, то краще мати в своїх документах "бездержавний", і коли пишеться, що народився в Тернополі, то мусить бути зазначено, що це в Україні.

Цю справу треба довести до загального відома українців, зацікавити нею наших послів, КУК і взагалі всі наші організації. Так само треба з'ясувати справу українців з центральних і східніх областей України.

Прошу поставити це питання у Вашому журналі, бо воно сьогодні для нас дуже важливе.

З пошаною В. Столяр, Брентфорд, Онт.

Вш. Пан О. Семененко, Чікаго. На цей раз поведеться Вас розчарувати: ані "Українському Голосові" ані "Народній Волі" з приводу їх невдоволення нашою оцінкою 4-го конгресу Українців Канади відповідати не будемо. Коли ми мали право писати те, що думали, то вважаємо, що й вони те право мають. Крім того, на початку репортажу було сказано, що передбачаємо невдоволення. То не були тільки слова — ми знали, що невдоволення й критика буде і тепер тішимось, що те невдоволення не таке вже й велике. А боронити свої організації вони (редактори згаданих часописів) мусять. Треба пам'ятати приказку: служба не свій брат.

Calvert

КАНАДІЙСЬКИЙ ЗАПИСНИК

Число 13 з серії...

Це одна з серії статтей, написаних спеціяльно для новоканадійців.

ПОШТОВА СЛУЖБА

Рання історія канадійського Поштового Уряду — це бурхлива розповідь. Та від часу, як поштові уряди різних провінцій перебрав у 1867 році Домініяльний Уряд, начався справді імпозантний ріст поштової служби в Канаді. Цей ріст, між іншим, вимагав застосування найсучасніших механічних засобів та винаходів.

Побудова й утримування поштових засобів у цій величезній та географічно різнородній країні належить до міністра пошт Канади. Число поштових урядів у Канаді зросло до таких розмірів, що тепер майже немає громади, будь якого розміру, яка не мала б свого поштового уряду. Нині навіть поселення та місії в далеких районах Арктики мають свою, тепер значно частішу, поштову "обслугу".

Канадійська поштова служба розтягається на просторі від Нової Фаундлянді до західніх берегів Ванкуверського острова й від острова Пілі в Оонтаріо (найпівденніший пункт Канади) до далеко на північ висунених осель за Арктичним колом.

Доручування пошти з бігом часу ставало щораз то швидче, відповідно до того як було винайдено залізницю, авто та літак. Поштова служба залізницею діє на довжині біля 4.000 миль, а це річно дає понад 47.000.000 миль. Повітряні лінії для перевозу пошти та пасажирів нараховують біля 23.000 миль.

До різнородних канадійських засобів слід зачислити поштову службу, виконувану внутрікраєвими та прибережними кораблями. Їхня небезпечна, але завжди виконувана на час служба пов'язана головно з далекими північними районами; прибережні оселі в Новій Фаундландії зокрема залежні в головній мірі, а то й виключно, від того рода поштової служби в їхнім поштовім зв'язку з рештою Канади.

Поштові уряди постають всюди там, де чисельність населення дає до цього підставу. Поштарі розносять пошту в 124 більших і менших містах. Еекстенсивна організація поштової служби доставляє пошту до сільських районів (більшість з них має щоденну поштову доставу). Це безперечно велика вигода для канадійських фармерів.

Виконування поштової служби на селі відбувається на основі контрактової системи. Контракт одержує той, хто ставить найнижчу ціну за свої послуги; він сам повинен подбати про все потрібне вивінування.

Біля 500 краєвих поштових урядів заспокоюють поштові потреби й дають задовільну першорядну обслугу для містечок і більших міст. Ця служба, що затруднює тисячі, спрямовує пошту до й від менших поштових відділів, поштових і залізничих станцій, забирає пошту з вуличних поштових скриньок та доручує посилкову пошту. У загальному, біля 13.500 краєвого поштового персоналу робить округло 50.000.000 миль дороги річно.

Хоч Поштовий Уряд Канади ніколи не був прибутковим міністерством, все ж таки, як це не є звичайно з іншими публічними урядами, він майже завжди сам себе оплачував.

Видавець цієї газети радо привітає і передасть до Дому Кальверта Ваші завваги та побажання відносно подібних статтей на майбутнє.

Наступного місяця: ТЕЛЕФОННА СЛУЖБА.

Calvert DISTILLERS LIMITED

AMHERSTBURG, ONTARIO

FREEMAN'S RENTAL CLOTHES

випозичає

повний шлюбний виряд для чоловіків і жінок.

Найнижчі ціни на все місто.

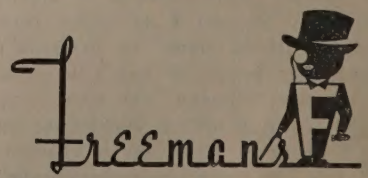

256 College Street. — KI. 0991

556 Yonge Street — KI. 3270

at Wellesley.

СОФІЯ ВІТАЛІЇВНА ТОБІЛЕВИЧ

7 жовтня, на 94-му році життя, померла Софія Віталіївна Тобілевич, дружина і друг видатного українського драматурга й актора І. К. Тобілевича (Карпенка-Карого), одна з учасників "театру корифеїв" — соратниця Кропивницького, Заньковецької і Саксатанського, актриса, письменниця — член СРПУ.

Софія Віталіївна народилась в 1860 р. на Вінниччині в близькій до народу, демократично настроєній сім'ї учасника Севастопольської оборони В. Дітковського. Рідний брат матері — С. Сераковський, заславний в свій час за революційну діяльність, відбував заслання разом з Тарасом Шевченком і був близьким другом великого національного поета.

Постійна нужда в сім'ї примушує Софію Віталіївну рано покинути батьківський дім і йти на власний хліб. Зустріч з М. В. Лисенком та М. П. Старицьким вирішує її майбутню долю. Дівчина вступає до новоорганізованої української трупи Старицького як хористка та актриса. Тут вона знайомиться з Іваном Тобілевичем незадовго до того, як він змушений був покинути сцену в зв'язку з засланням до Новочеркаська. Софія Віталіївна одружується з "політичним злочинцем" і добровільно йде з ним в заслання.

Після повернення в Україну Софія Віталіївна продовжує акторську роботу в театрі Саксаганського та Тобілевича, після смерті останнього — в театрі Садовського, а за радянських часів — в новоорганізованому театрі ім. Ів. Франка. Вона створила ряд яскравих сценічних образів: Терпелихи в "Наталці Полтавці", матері Барильченка в "Суєті", баби Бушлі в "Чумаках". Коли похилий вік примусив її покинути сцену, вона взялася за перо і в своїх книгах "Життя Івана Тобілевича" та "Корифеї українського театру" розказала читачеві про минуле українського мистецтва, про важку і благородну боротьбу передових діячів української культури, за український театр.

Світлий образ прекрасної людини та невтомного трудівника на ниві українського мистецтва — Софії Віталіївни Тобілевич житиме в пам'яті нашого народу.

Президія СРПУ.

У Канаді ми втішаємося свободою подорожування

КАНАДІЙЦІ МАЮТЬ ПРАВО ПОДОРОЖУВАТИ В НАШІЙ КРАЇНІ ТА ВИЇЗДИТИ ПОЗА ЇЇ КОРДОНИ. НАШ УРЯД НЕ ЗАБОРОНЯЄ ПОДОРОЖУВАТИ ВСЮДИ, ДЕ МИ ТІЛЬКИ ХОЧЕМО.

СВОБОДА ПОДОРОЖУВАННЯ — ЦЕ ОДНЕ З ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРАВ, ЯКІ РОБЛЯТЬ КАНАДУ ТАКОЮ ЗНАМЕНИТОЮ ДЛЯ ПОСЕЛЕННЯ КРАЇНОЮ.

O'KEEFE'S BREWING COMPANY LIMITED

НАЙКРАЩІ РЕЧІ І ПО НАЙНИЖЧИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

G. Luk's Electrical Appliance Company

Маємо великий вибір електричних й газових кухонь (Мофет стов), холодильників, пральних машин, машин до чищення підлог та килимів, радіоапаратів, диванів (честерфілди), п'яно-акордіони та інше.

ГАРАНТУЄМО: НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ГАРНУ ОБСЛУГУ ТА ДОБРУ ЯКІСТЬ КУПЛЕНИХ У НАС РЕЧЕЙ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.
— Телефон: WA 9228

КУПУЙТЕ! ПРОДАВАЙТЕ!

Доми, підприємства і всякі інші нерухомості за посередництвом найбільшого в Онтаріо українського бюра посередництва

R TESLIA — Real Estate

Бюра в Торонті:

1. 863 Bloor Str. W.
   Tel. KE. 9459
2. 575 Queen Str. W.
   Tel. WA. 2646

Бюро в Гамільтоні:

1294 King Str. East,
(Ріг Майн)
Tel. 93559

Проводимо асекурацію від вогню, асекурацію авт тощо.

Обслуга чесна, скора, фахова!

НАЙКРАЩА НАГОДА В ТОРОНТІ ЗРОБИТИ ЗАКУП ВАРТІСНИХ ФУТЕР.

Не тримаємо футер на другий сезон... Ось ціни на цій випродажі. Користайте з цих знижок!

	WERE	NOW
FUR JACKETS	$ 99.00	$ 49.00
Russian SQUIRREL CAPES	175.00	79.00
ELECTRIC SEAL (Dyed Rabbit)	189.00	95.00
GREY PERSIAN LAMB (Sides)	249.00	125.00
BROWN PERSIAN LAMB (Paws)	299.00	149.00
MOUTON (Processed Lamb)	269.00	135.00
RACCOON (Blended)	349.00	175.00
MUSKRAT (Blended)	395.00	195.00
PERSIAN LAMB (Dyed Black)	450.00	225.00

- Два роки гарантії.
- Позамісцеві, відвідайте нас перед закупом.
- Відчинено щодня до 9 вечора.
- 4 можливості купна: готівка, бюджет, відложення, кредит.

Reliable Fur Co.
MANUFACTURING FURRIERS
568 Queen W. WA. 2341
(at Bathurst)

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса: 1529 Dupont St. Toronto, Ont. Телефон: LL 0175